

Qadriyatlarining boqiy bo'lsin, Navro'z!

جديد

2025-yil 21-mart
№ 12(64)
www.jadid.uz

Tilda, fikrda, ishda birlik!

Jadid

adabiy, ilmiy-ma'rifiy va ijtimoiy haftalik gazeta

@Jadidrasmiy

@Jadidmediauz

@Jadidrasmiy

@Jadid_uz

TASHRIF

OBOD MAHALLADA BAYRAM SHUKUHI

Prezident Shavkat Mirziyoyev
20-mart kuni Toshkent shahrida
amalga oshirilayotgan qurilish
va obodonlashtirish ishlari bilan
tanishdi.

va obodonlashtirish ishlari safarbarlik bilan olib borilmoqda.

Bahorda 125 million tup ko'chat eklishi mo'jalangan. Bunda ekin joylarini to'g'ri tanlash, sug'orishni yaxshilashga alohiga e'tibor qaratilmoqda. Yangi bog'da ekilgan ko'chatlar ana shu ezzu amalning davomi bo'ldi.

O'ZA

joy edi. Elning birligi bilan yana bir yashil makon, aholi hordiq chiqaradigan park paydo bo'lmoxda. Uch gektarlik hududga o'mron konsepsiysi asosida uch ming tup daraxt va buta ko'chatlari ekildi. Ularning sug'orilishi va parvarishiga maysular birkirtildi.

Mahalla faollari, nuroniylar va yoshlar bilan samimiy muloqot bo'ldi. Davlatimiz rahbari jamaatchilik vakillariga ushbu xayrli tashabbusga hissa qo'shayotgani uchun minnatdorlik bildirdi. Barchani kirib kelayotgan Navro'z bayrami bilan tabrikaldi.

Prezident farmoyishi bilan e'lon qilingan dolzarb bir oylik doirasida mahallalarda dehqonchilik

Davlatimiz rahbari Yunusobod tumanida barpo etilgan "High Town City" majmuasiga tashrif buyurdi. Majmua keng qamrovli bo'lib, savdo va ko'ngilochar markazi, biznes markazi, mehnmonxona va zamonaviy turar joylarni o'z ichiga olgan. Bunga 510 million dollar to'lq xorijiy investitsiya yo'naltirilgan. 4 qavatlari binoda savdo do'konlari, jumladan, mashhur brendlarning shoxobchalar o'chilgan. Restoran va kafelar, ko'ngilochar o'yingohlar, sport maydonlari, kinoteatrlar e'xizmatida. Yer ostida avtoturgoh bor.

Savdo markazida shinam kitob do'konlari ham ochilgan. Shavkat Mirziyoyev bu tashabbusni olqishlab, metro bekatlari, kutish joylari ham mo'jaz kitob do'konlari tashkil etish maqsadga muvofiqligini ta'kidladi.

Toshkent shahrida jamoat transportini rivojlantirish loyihami bilan ham ko'rib chiqildi. Ma'lumki, Toshkent metropolitenini Toshkent traktor zavodi dahasigacha olib borish rejalashtirilgan. Shunga muvofiq tayyorlangan yangi loyiha ko'ra, Buyuk ipak yo'li metrosidan Toshkent traktor zavodi dahasigacha 10 ta bekat quriladi. Bu tarmoq 30 ta mahalla, 148 ming aholini qamrab oladi.

Prezident Shavkat Mirziyoyev poytaxtimizning Bektemir tumaniga ham tashrif buyurib, lykota mahallasidagi qurilish va obodonlashtirish ishlari bilan yaqindan tanishdi.

Bu yerdagagi 37 ta ko'p qavatlari uy va 1 ming 400 ta hovlida 6 mingga yaqin aholi istiqomat qiladi. Mamlakatimizda mahallabay amalga oshirilayotgan manzilli ishlar lykotada ham o'z natijasini bermoqda. Yangi ko'p qavatlari uylar qurilgan. Yo'laklar va ichki ko'chalar ta'mirlangan. Maydonchalarga gul va maysalor ekilgan.

"Atrof-muhitni arashr va "yashil iqtisodiyot" yilida ko'chat ekib, yashillik yaratish ko'lamni kengaydi. Poytaxtimizning Bektemir tumanida yana bir bog'ga asos solindi.

Prezidentimiz davlat tashkilotlari va jamoatchilik vakillari bilan birga bu yerda ko'chat ekdi. Lykota, Majnuntol, Zilola, Rohat va Iqlab mahallalari orasidagi bu hudud avval qarovsiz

TERAN ILDIZLAR

Maqsadlari bir, udumlari mushtarak

Tojikiston Respublikasining O'zbekistondagi Favqulodda va
Muxtor elchisi Abdujabbor Rahmonzoda bilan suhat

Hurmatli elchi janoblari, avvalo, siz orqali birodar tojik xalqini Navro'z bayrami bilan qutlaymiz.

Usbhu ayyom siz-u bizga ajodalarnizdan meros egzu qadriyat sanaladi. Biz bu kunning tantanalarini sumalak uchun bug'doy ko'kartirishdan boshlaymiz. Xo'sh, Tojikistonda bayram qanday o'ziga xoslik bilan boshlanadi?

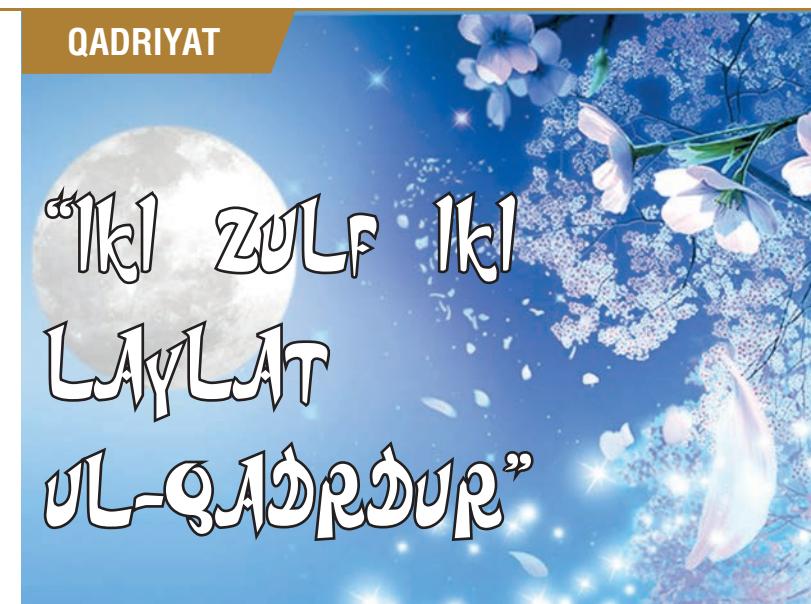
Tashakkur. Men ham fursatdan foydalab Navro'z ayyomi bilan butun o'zbek xalqini tabriklayman. Bu bayram ikki go'shni millat uchun birdek qadrildi. Tojikistonda ham Navro'z sumalaksiz o'tmaydi. Bu an'ana bejiz emas, uning chuquq ramziy ma'nosini bor, albatta. Bahor umrimizga yangi nafas, rizqimizga yangi tot bilan baraka olib kiradi.

Tojikiston – bahorning darvozasi, deymiz ba. Chunki tog'li mamlakat bo'lganimiz bois tabiatimiz juda go'zal. Tojik xalqining bayramboshi an'anasi esa bahordasta hadysi bilan o'ziga xoslik kasb etadi. Bahordasta hadya nima ekan, deb o'yayotgandirsiz? Mamlakat shimalida yosh-yalanglar gulizebo, ya'ni bahor darakchisi – boychechak ko'tarib xonardonma-xonardon kirishsa, janubiy hududdagi yoshlar gullagan o'rlik shoxchasi va endigina barg chiqargan majnuntol

– Navro'z Tojikiston va O'zbekiston uchun umumiylig kasb etadi. Ma'lum ma'noda ularni bir-biriga bog'lovchi yana bir rishta desak ham bo'ladi. Shunday emasmi?

(Davomi 2-sahifada)

QADRIYAT

Bir xalqni yo'qotish uchun unga mansub odamlarni qirib tashlash shart emas. Buning uchun uni o'tmishidan ayirishning o'zi kifoya. Yangicha jamiyat bayrog'i-yu "jannatda ham topilmas" go'zal hayot va'dasi ostida kechgan sovet zamonida xalq paydo bo'iganidan bu yog'iga misqollab yig'gan, hali asrlar xizmat qilishi zarur madaniy boyliklarning ko'pidan ayrildik-qoldik. Marhum ustozimiz, atoqli tarjimon, professor G'aybullha as-Salom o'kinch bilan: "Biz hammamiz chalamullamiz", deb tan olganlaridek, millatning omisidan ulamosigacha o'z taxixini bilish bobida "alif"ni "kaltak" deb ketaveradigan bo'lib qolgan edi.

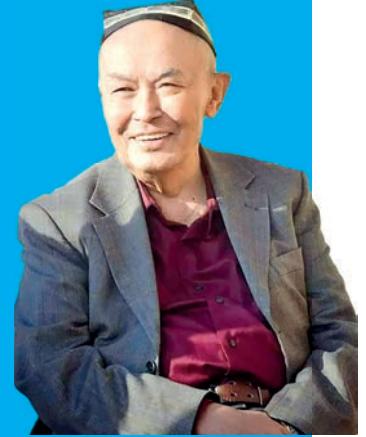
Shuning uchun Sharq tugul, jahonni ham lol qoldirib kelayotgan injudek noyob boyligimiz – qadim she'riyatiqning qadriga ko'p ham yetavermaymiz, ba'zan uni tushunmaymiz, gohida tushuntirolmaymiz ham. Buning ustiga, "bir xil, bir xil" deb qoralab, bizni undan aynitib ham qo'yishgan. O'qisak, ko'pchiligidan zerikamiz. Deyarli har baytda notanish so'z-u tushunchalar uchrayversa, she'r o'qib, zavq olish qiyinroq kechadi ham-da.

Yashirib nima qildik, sovet davrida Navoiy asarlaridagi juda ko'p nozik nuqtalarni to'g'ri, ya'ni aslidagidek sharhlash yillar davomida zimdan taqiqlab qo'yilgan edi.

(Davomi 5-sahifada)

21-MART - ABDULLA ORIPOV TAVALLUD TOPGAN KUN

"MANA, BUGUN NAVRO'ZI OLAM..."

Navro'z ay yomida
O'zbekiston Qahramoni,
O'zbekiston Respublikasi
Davlat madhiyasi muallifi,
O'zbekiston xalq shoiri Abdulla
Oripov tavallud topgan.

Shu munosabat ila aziz
ustozimizning rafiqasi Hanifa
aya bilan dildan suhabat qildik...
Ulug' shoirimizning yorqin
xotiralari, dil tubiga cho'kkani
orzu-armonlari, quvonchlar
Hanifa aya tilida yana bir bor
qog'ozga to'kildi.

(Davomi 4-sahifada)

BIRDAMLIK TUYG'USI

HUMO BO'LIB BOSHIMGA QO'NGIN!

Turkiy elatlar taqvimida bahoriy tengkunlik qadim-qadimdan ulkan bayram sifatida nishonlab kelinadi. Bugungi kun o'chovlarda esa ota-bobolarimizning o'sha an'analari yanada sayqallanib, yanada joziba kasb etib, dunyo xalqlarining e'tiborini o'ziga tortayotgan bayramlar qatoriga kirmoqda.

Yaxshi narsa, yaxshi kunlar hech qachon xalq xotirasidan o'chmaydi. Yaqin o'tmishda qatag'onga uchragan milliy bayramlarimizning mustaqilлик sharofati bilan qaytadan qad rostlab, umumalq bayramiga aylangani buning yaqqol isboti bo'ldi. Hozirgi kunda barcha turkiy xalqlarda bo'lgani kabi Turkmanistonda ham Navro'z keng ko'landa nishonlanadi. O'tgan yili Navro'z xalqaro bayram deb e'lon qilinib, dunyo miyosida bu bayramga katta e'tibor qaratilganidan xabarbingiz bor, albatta. Shubhasiz, to'yashshamlar, bayramlar xalqni yanada jipslashtirib, birdamlik uchun xizmat qiladi.

(Davomi 3-sahifada)

TAKLIF

ESKI ARAVA IZIDAN

Qirq yil avvalgi gap. O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasida yig'ilishda bir olim "Ozod Sharafiddinov maktabda o'zbek mumtoz adabiyoti kerak emas, uning o'rniqiga hozirgi adabiyot o'qitilsin, deyapti. Bu qanaqasi?" deb qoldi. Hamma hayron. Ozod aka esa izoh berish uchun so'z oldi.

Men bunday demaganman, qanday qilib Navoiy, Muqimiy asarlar o'qitilmasin, deyish mumkin?! Aksincha, klassik so'z san'atimizni bolalar yaxshiroq anglisha uchun bir taklif aytgandim, ammo uni bu odam tushunmapti, –dedi. – Gap shundaki, bizda adabiyot tarixi ham xuddi mamlakat tarixi kabi, xronologik tarzda – eng qadimgi davrlardan boshlab asrlar osha bugungi kunga qarab rivojlanish tarzida o'rgatildi. Biroq o'tmish adabiyotimizning tili og'ir, chunki arabiy-forsiy so'zlar ko'p. Bolalar tushunib olguncha o'quv yili tugaydi. Masalan,

(Davomi 5-sahifada)

Maqsadlari bir, udumlari mushtarak

Boshlanishi 1-sahifada.

— Albatta, shunday! Navro'z xalqlarimizning bir-biriga yaqinlashuviga yana bir omil bo'lib xizmat qiladi. Navro'zni nishonlaydigan hamma davlatlarda bayram kunlari odamlar bir-birlarini tabrikliydi, mehmonga boradi, keksa va bermornlari yo'qlaydi, bir maydonga yig'ilib ovqatlar tayyorlashadi, yagona dasturxon atrofida jam bo'lismadi, o'yin-kulgi qilishadi, sayillarga chiqishadi. Xuddi shu qadriyat davlatlar o'tasida ham bor. Ya'ni, bayram munosabati bilan davlat rahbarlari, hukumat mulozimlari, madaniyat va adabiyot vakillari ham bir-birini muborakbod etishadi. Surxondaryoning Termiz, Uzun, Denov tumanlaridan mohir chavandozlar Tojikistonda o'tadigan uloq-ko'pkarilarda qatnashib keladi. Yoki bizning tojik yigitlarimiz ham O'zbekistonda o'tadigan shu kabi tomoshalarda qatnashadi. Misol uchun, yaqinda So'g'd viloyatinning Guliston shahrida o'tgan ot poygasida o'zbek va tojik xalqlarining eng chapdast chavandozları ishtirot etishdi. Shuningdek, har ikki davlatdan shoirlar, xonandalar Navro'z shodiyanalardida ijodi chiqishlar qildi. Ya'ni, Tojikistonda Navro'z o'zbeklarsiz, O'zbekistonda tojiklarsiz o'tmaydi. Demoqchimanki, bu ikki xalqning dasturxonasi bir, udumlari mushtarak. Bayramlar esa ularni xuddi qarindosh-urug'ni to'yir joyga jamlagani kabi birlashtiradi.

Faoliyattingiz davomida Navro'zni qaysi mamlakatlarda nishonlagansiz va u yerlarda o'tgan bayramlardan taassurotlaringiz qanday?

Mening diplomat sifatidagi ilk safarim O'zbekistonga bo'ldi va mana, 2021-yildan buyon shu yerdaman. Toshkent, Samarcand, Buxoro shaharlarida tashkillashtirilgan Navro'z tantanalarida qatnashdim. Bundan bir necha yillardan Eron va Afg'onistonda bu bayramning qanday nishonlanishiha guvoh bo'lganman. Afg'onistonning Balk va Mozori Sharif viloyatlarida tashkili etilgan Navro'z sayliga borganman. Lekin taqqoslaidigan bo'lsak, Navro'z aynan O'zbekiston va Tojikistonda juda fayzli o'tadi. Bu balki davlatlarimiz rahbarlarining alohida e'tibori tufayli hamdir. Chunki bu mamlakatlarda Navro'zni nishonlash to'g'risida alohida Prezident qarorlari qabul qilinadi.

Ayniqsa, xotin-qizlarimizning milliy liboslarda ko'rnish berishlari, ota-bobolarimizdan bizga yetib kelgan milliy sport musobaqalarining tashkillashtirilishi bayram shukuhini yanada oshiradi. Umummilliy hasharlar uyushtirilib, hovlidan tortib, ko'chaga an'anaviy ruhda tozalanishi ham kishiga zavq beradi. Bunaqasi faqat bizning ellarda bor.

Elchi janoblari, O'zbekiston va Tojikiston Respublikalari o'tasida diplomatik aloqalar o'rnatilganiga 30 yıldan oshdi. Keyingi yillarda o'zaro aloqalarda qanday ijobji o'zgarishlar yuz bermoqda?

— Ikki birodar xalqning tarixiy rishtalarini juda uzun. Azaldan o'zaro hamdo'stlik va qardoshlik tuyg'ulari

o'zbek-tojik munosabatlarini bir-biriga chambar-chas bog'lab kelgan. Diplomatik aloqalarning tobora mustahkamlanib borayotgani esa har ikki mamlakat rivojiga katta hissa qo'shmaqdida. Jumladan, savdo hajmi sezilarlar darajada o'sdi. Transport, energetika, tijorat, sanoat sohasida aloqalar yaxshilandi. Ayniqsa, Shavkat Mirziyoyev O'zbekiston Respublikasi Prezidenti sifatida ish boshlagach, ikki davlat o'tasidagi ijtimoiy-iqtisodiy, madaniy va gumanitar hamkorliklar yuqori darajaga ko'tarildi. Mamlakatlarimiz istiqloqla erishgandan to bugungacha 400 ga yaqin xalqaro shartnomma imzolangan bo'lsa, bu muhim tarixiy hujjalarning eng ahamiyatlari va katta qismi muhtaram Shavkat Mirziyoyevning boshqaruv davriga to'g'ri keldi. Birgina misol, 2025-yil oxirigacha ikki davlat o'tasidagi tovar ayirboshlashni 1 milliard dollarga yetkazish rejalashtirilgan. Bunday xayrli misollarni yana davom ettirish mumkin.

Diplomatik vakolatxonalar davlatlar o'tasida iqtisodiy-madaniy ko'priq vazifasini o'taydi. Davlatlararo do'stlik rishtalarining mustahkamlanishi adabiy birligimiz uchun ham juda katta imkoniyatlarni oshib berdi.

— Tojikiston Yozuvchilar ijtifoqi o'zbek shoirlar yozuvchilari ijdori bilan tojik kitobxonlarini tanitish borasida ko'p yaxshi ishlarni amalga oshirayti. Jumladan, G'afur G'ulom, Abdulla Oripov, Zulfiyakhonim, Sirojiddin Sayyid kabi bir qator shoirlar yozuvchilarning kitoblari tojik tilida chop etildi. O'zbekistonda tojik, Tojikistonda o'zbek ijodkorlari bilan uchrashtuvlar tashkil qilingmoqda. Kezi kelganda, o'zbek va fors-tojik tillarida ijod qiluvchi adabiyotshunos olim Ja'far Xolmo'minov haqida

aytib o'tmoqchiman. Ja'far Muhammad taxallusi ostida qalam tebratuvchi surxoniyolik bu zullisonay ijodkor mumtoz va yangi davr o'zbek-tojik adabiyotni namunalarini o'zaro tarjima qilib, ikki mamlakat kitobxonlari e'tiboriga taqdim etmoqda. Bundan tashqari, o'zbekistonlik jurnalislarning tojik matbuotida va tojikistonlik jurnalislarning o'zbek nashrlarida chiqishlari ham o'zaro aloqalarning yanada mustahkamlanishiha xizmat qilyapti.

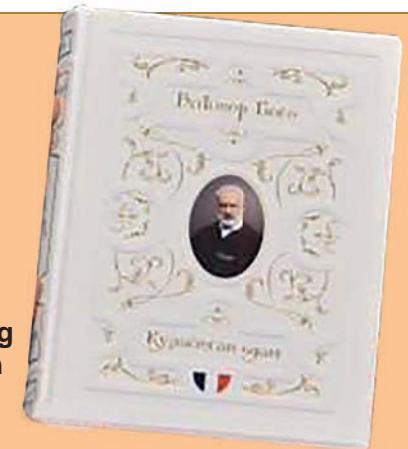
— Joriy yil 31-mart kuni Xo'jand shahrida uch mamlakat yetakchilari O'zbekiston, Tojikiston va Qirg'iziston davlat chegaralarini tutashgan nuqta hududi to'g'risidagi shartnomani imzolashi ko'zdautilgan. Ushbu muhim tadbirning ahamiyati haqida ham to'xtalsangiz.

— Davlat rahbarlarining bir joyda jam bo'lib, bu xususda mulqoq o'tkazishi mintaqaviy hamkorlik rivojida juda muhim. Xo'jand sammiti O'zbekiston, Tojikiston va Qirg'iziston uchun g'oyat foydali bitimlarning imzolanishi kutilayotgan tarixiy anjuman sifatida ahamiyatlidir. Kichik bir misol: hozir O'zbekiston va Qirg'iziston chegarasidan ID kartalar yordamida bemalol o'tib-qaytish mumkin. Yaqin vaqtarda O'zbekiston va Tojikiston o'tasida ham xuddi shunday imkoniyatlar yo'lg'a qo'yilishi rejalashtirilayapti.

— Mazmunli suhabat va ajratilgan vaqt uchun Sizga minnatdorlik bildiramiz.

— Salomat bo'ling. O'zbekistondagi barcha qalam ahlini, xalqningizi, xususan, "Jadid" gazetasini mushtarilarini biz ham Navro'z bayrami bilan tabriklaymiz. Do'stligimiz abadiy bo'lsin!

Muhayyo RUSTAM qizi suhabatlashdi.

IFTIXOR

12-mart kuni Yelisey saroyidagi oliy daradagi uchrashev chog'iida Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev Fransiya Prezidenti Emmanuel Makronga buyuk fransuz yozuvchisi Viktor Gyugonning o'zbek tiliga tarjima qilingan "Kulayotgan odam" romanining ilk nusxasini sovg'a qildi.

SHOHONA TUHFA

TIKLANGAN AN'ANA

Bundan avval ham davlatimiz rahbari tomonidan Turkiya, Vengriya, Yaponiya, Belarus, Tojikiston, Qirg'iziston, Turkmaniston, Qozog'iston yetakchilariga o'sha xalqlarning mumtoz siymolari qalamiga mansub kitoblarning multasham nashrlari hadaya etilgan edi.

Bu an'ana ming yilliklarga borib taqaladigan Sharq, xususan, Movarounnah diplomatiysi tarixidan munosib o'rinn egallagan. Sultonlar, shohlar, amirlar, mirzolar bir-biriga xamsalar, shohnomalar, devonlar va ilmiy asarlarning xattotlar hamda musavvirlar qolidan chiqqan betaknor namunalarini yuborib turgan. Xususan, Nizomiy Ganjaviy, Xusrav Dehlaviy, Abdurahmon Jomiy, Alisher Navoiy "Xamsa"lari, Abulqosim Firdavsiyning "Shohnoma"si kutubxonalaridan tashqari hukmdorlar xazinasi saqlangan. Muazzam Osioy poytaxtlariga dunyoviy boyliklardan tashqari yangi va yaxshi kitoblar ham oqib kelgan. So'nggi yillarda milliy diplomatiyamizda kitob sovg'a qilish yana urfga kira boshladi.

VIKTOR GYUGO VA O'ZBEK KITOBXONI

Viktor Mari Gyugo fransuz romantizmining yirik namoyandasidir. She'riy va dramatik asarlari davrning dolzar masalalari aks etgan. "Parij Bibi Maryam ibodatxonasi" tarixiy romani voqealar o'rta asrda bo'lib o'tadi, asarda muhabbat fojisi tasvirlandi. Romanlarida oddiy fransuzlarning og'ir hayoti va kurashini tasvirlandi, ulardagi olijonob insonlar turmushdag'i pastkashliklar va illatlarga qarshi kurashishadi.

Yozuvchining "Dengiz zahmatkashlari", "Xo'rlanganlar"ning "Kozeta" va "Gavros" bo'limlari, "Byug Jargal", "Parij Bibi Maryam ibodatxonasi" asarlari o'zbek tilida nashr qilingan.

IBRAT

Prezidentimiz kitob va kitobxonlik targ'ibotini kuchaytirishda shaxsiy namuna ko'satib, O'zbekistonning ma'rifat yo'lidan ketayotganini jahon ayvonida yana bir bor ko'satib berdi. "Kitob – eng yaxshi sovg'a" degan hayotiy haqiqat yana bir bor o'z isbotini topdi.

EHTIROM

Fransiya yetakchisi Emmanuel Makron Prezidentimizga Napoleon Bonapart ta'sis qilgan "Faxriy legion" ordenini topshirgani ikki davlat o'tasidagi do'stlik va hamkorlik munosabatlarining yangi bosqichi ibtidiosi bo'ldi.

Ushbu orden 223 yillik tarixa ega bo'lib, mukofotlanganlar safidan dunyoga tanilgan siyosatchilar va jamoat arboblari, davlat rahbarlari, olimlar, sportchilar va o'z sohasining yetuk kishilarini joy olgan.

Otabek ISROILOV

DO'STLIK AYYOMI

O'rionboy USMON,
O'zbekiston va Tojikiston
Yozuvchilar uyushmalariga a'zosi

Har yilgi Navro'zdan ham bu gal yal-yal ochilib ketgan qadimiylari va navqironi Xo'jand olyimaqom mehmonlar poyiga anvoyi gullardan, oq, qirmizi, gunafsharang – turli tuslarda tovlinib turuvchilarni lojalardan moyandoz to'shamoqda. Oppoq o'rlik gullari ulug' mehmonlar qadami ostiga bir-bir to'kilmoxda. Salobatlari Mevag'ul tog'i, azim Sirdaryo, ne-ne asrlardan so'zlaydigan Xo'jand qal'asi "Xush kelibsiz, aziz mehmonlar!" "Xush omaded, mehmononi aziz!" so'zlarini takrorlab turibdi. Tojikiston Respublikasi Prezidenti Emomali Rahmon O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevga va Qirg'iz Respublikasi Prezidenti Sadir Japarovga do'stlik mehni bilan yo'g'rilgan quchog'ini ochmoqda. Tojikiston xalqi qardosh o'zbek va qirg'iz xalqlari vakillarini intizorlik bilan kutmoqda. Bu galgi Navro'z bayrami qadim-qadimidan yonma-yon yashab kelayotgan uch qardosh xalqning katta to'g'iga aylanib ketayotir...

Ustoz-shogird Abdurahmon Jomiy va hazrat Alisher Navoiy tamal toshini qo'ygan do'stlik asrlar osha bizga meros bo'lib qoldi. Navro'z

XO'JAND MEHMONLARGA MUNTAZIR

ayyomida bu do'stlikka keyingi yillarda ikki millat liderlari yangicha tus berishgani, yangi ruh bag'ishlashgani qayta-qayta aytilajak. Bu ikki rahbarning kuchli siyosiy irodasi tufayli bir muddat uzzilib qolgan do'stlik yana tiklandi. Yopiq chegaralar qayta ochildi, cheklowlar bekor qilindi.

Ayni Navro'z arafasida tojik va qirg'iz xalqlari orasida ham qur'onchli voqealar bo'lib o'tdi. Ma'nosis nizolar tufayli besh yil berkilib qolgan chegaralar qayta ochildi.

Uzr, bayramda g'amdan gapirmaydilar, lekin beixtiyor temir darvozalarga aylangan chegaro-o'tish maskanlarining har ikki tomonida ham qarindoshining to'g'iga borolmay, dilda g'am bilan noiloj ortiga qaytg'anlar, eng yaqin kishisining janozasiga o'ta olmay, temir panjaralarga holsiz suyangancha alamli yoshlarini to'kkannish kishilar ko'z o'ng'imga keladi.

Bundan sakkiz yil oldin bu alamlar ortda qoldi. Shavkat Miromonovich Mirziyoyev – ikki xalq baxtilga Alloh tomonidan tanlangan inson va uni qol'lab-quvvatlagan Emomali Rahmonning qo'llini qo'lg'a berishlari bois yillar osha yopiq chegaralar qaytadan ochildi. O'sha kunnardagi o'zbeklar va tojiklarning shodligini tasvirlash qiyin.

O'shanda Patar-Andarkon chegaro-o'tish maskaniga yetib borganim va yurakni shirin hapriqtiradigan ajiib bir manzaraning ustidan chiqqanham yodimda. Bir tomonda qarindoshlar, do'starlar, qadrondalar bir-birlarini bag'irlariga uzoq vaqt qo'yib yurishmas, qayqoqa qaramang, keksa-yu yoshning qo'llari duoga ochilgan – ikki mamlakat rahbarlariga uzoq umr, dunyodagi bor yaxshiliklarni tilab, duo qilishardi. Uch-to'rt ayol bilan turgan ellik yoshdag'i kishi duo qolib bo'lgach, yoniga yaqinlashdum. U hayajon bilan shunday degani esimda:

"Men beshariqlikman. Onam Konibodomdan bo'ldi. Tog'am Konibodomning Ko'chak qishlog'iда yashardilar. U kishi vaftot etganlariga bir oydan oshdi. Lekin fotihaga bora olmadidi, chegaradan o'tkazishmadidi. Mana, baxtimizga yuritimga xalqning dardini tushunadigan tanbar keldi, chegarani oshib berdi, bo'lar ekanu, endi singillar bilan tog'amning oиласидан ko'lini so'ragani ketyapmiz..."

Uning so'zlarini jimgina tinglayotgan singillarining ko'zlarini jiqlqa yosh edi. Mana, o'shandan buyon oradan sakkiz yil o'tdi. Bu orada O'zbekiston va Tojikiston o'tasidagi boshqa chegaro-o'tish maskanlari ham ochilib, ikki mamlakatning qo'shma bozori qurilishi davom etmoqda.

Shavkat Mirziyoyev Tojikistonga safari chog'iida Xo'jandga tashrif buyurib, muhtasham Arbob saroyidagi do'stlik yig'ilishida qatnashgan edi. Ana shunda Emomali Rahmon Shavkat Mirziyoyevga "Markazi Osiyoda do'stlik munosabatlarining me'mori" deya ta'rif berdi. Bu millionlarning yurak to'ridagi gap edi! Chindan ham Shavkat Miromonovich qayta Tojikiston bilangina emas, balki boshqa qo'shni mamlakatlar – Qozog'iston, Qirg'iziston, Turkmaniston bilan ham do'stona munosabatlarni tikladi, yopiq chegaralarni ochdi.

O'zbekiston va Tojikiston o'tasidagi do'stlik munosabatlerida o'tgan yili yana bir katta qadam qo'yildi. Ikki qo'shni, qardosh mamlakatit qo'liqchiga aylandi. Sakkiz yilden buyon O'zbekiston va Tojikiston o'tasidagi iqtisodiy, madaniy munosabatlar beqiyos darajada o'sdi, sayyohlik rivojlandi. Hozir 270 ta o'zbek-tojik qo'shma korxonasi ishlamoqda. O'zbekiston qisqa fursatda mahsulot yetkazib berish va qabul qilish bo'yicha Tojikiston hamkorlari orasida

yetakchi o'ringa chiqib oldi. Joriy yilda O'zbekistondan Tojikistonga boshqa mahsulotlar qatori sifatli urug'lik chigit olib kelish masalasi hal etildi. Ayni paytda Tojikistonning Isfara shahri tadbirkorlari Farg'on va yiloyatida uchta meva qadoqlash korxonasini ishga tushirishdi. O'tgan yili Tojikistonga eng ko'p sayyoh O'zbekistondan kelgan. Samarqand va Buxoroda, Toshkent va Xivada, Farg'on va Andijonda, Namangan va Qarshida har qadamda tojikistonlik sayyohlarni uchratasiz.

Ikki mamlakat o'tasida madaniy aloqalar ham tobora yaxshilanib bormoqda. O'zaro madaniy kunlari, har ikki mamlakatning kino haftaliklari, rassomlar ko'rgazmasi munatзам o'tkazilmoqda. O'zbekistonda tojik ijodkorlarning asarlari o'zbek tilida, Tojikistonda o'zbek qalamkashlarining kitoblari tojik tilida katta, chiroyli, sermazmun to'plam holida chop etildi.

Ancha yillardan buyon uzilib qolgan kino sohasidagi hamkorliklar davom ettrilisa boshlandi. Shavkat Mirziyoyev tashabbusi bilan Abdurahmon Jomiy va Alisher Navoiyning ustoz-shogirdlik munosabatlar aks etgan, ikki qardosh xalqning buzzilmas, abadiy do'stligiga bag'ishlangan film suratga olimmoqda. O'zbekistonlik tojik shoirlar yozuvchilarining bizning Yozuvchilar ittifoqimizga qabul qilindi. O'z navbatida tojikistonlik o'zbek adiblaridan o'n ikki kishi O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasiga a'zo bo'ldi. Ularning kitoblari O'zbekistonda nashr etilmoqda.

Adabiy aloqalar

SHUKUH

HAMJIHATLIK BAYRAMI

Juda olis tarixga ega bo'lgan qadimiy Sharq xalqlari Navro'zi BMT tomonidan bundan o'n besh yil muqaddam xalqaro bayram sifatida e'lon qilingan edi. Bu, albatta, Markazi Osiyoning qardosh xalqlari qalbida iftixor tuyg'usini jo'sh urdirgan shubhasiz. Negaki, Navro'z bayramining mohiyati azaldan umuminsoniylik g'oyaligiga yo'g'rilganligi bilan ajralib turadi. "Bu bayram xalqning poklik va xursandchilik kundir", deganida haq edi elshunos olim Mahmud Koshy'ariy.

Darhaqiqat, Navro'z sharqona yangi yilning birinchi kuni sifatida Eron, Turon zamini va hozirgi Ozarbayjon xalqlari orasida keng nishonlanadi. Bu bayramni hech ikkilansmasdan mehr-oqibat, shirinsuxanlik va eng asosiyisi – bidadlik bayrami deyishimiz mumkin.

O'rta Osiyo olimlari tomonidan bu qutlug' bayram qachon paydo bo'lgani xususida turli mulohazalar bildirilgan. Atoqli olim Hodi Zarif Navro'zi olamning yoshini uch ming yildan ko'p deb hisoblagan. U "Avesto" zamoning borib taqalishi ham alohida qayd etilgan. X asr olimi Narshaxiy buxoroliklarning Navro'zi va ushu kunlarda dehgonlar aytadigan qo'shiqlar haqida yozarkan, bu gaplarning bo'lib o'tganiga 3000 yildan ko'p vaqt o'tdi, deya qayd etadi. Abu Rayhon Beruniy "Qadimgi xalqlardan qolgan yodgorliklar" asarida Eron, So'g'd va xorazmliklarning Navro'zni qanday nishonlashlari borasida qimmatli ma'lumotlarni yozib goldirgan. Rivoyatko'ra, bu kunda Jamshid podsho taxtg'a o'trgan. Shu kuni quyosh har galgidan yorqinroq nur socha boshlagan. Oftobning zarrin nurlari Jamshidning toj-u taxtini munavvar qilgan.

Xorazmda esa Navro'z Siyovush avlodlarining bu hududga ko'chib kelib o'rasha boshlagan davridan beri nishonlab kelindi. Xorazmliklarning udumiga ko'ra, qadimda Navro'z kiradigan kun arafasida yoshullilar meva va nozbo'ygullar bilan xonning oldiga borib: "Ertaga Navro'z kiradi, shuni xalqqa ma'lum qilishga ijozat bering", deyishgan. Xon ijozat bergach, jarchilar "Navro'z kirdi!" deb odamlarni bayramdan daraklaganlar. Janubiy Tojikistonda yashovchi laqaylarga o'xshab xorazmliklar ham

Navro'z kunlari ko'kda paydo bo'lgan kamalakka qarata suv sepganlar.

Navro'z shodiyonalariga hamohang tarzda necha ming yildirki, sumalak sayilari ham davom etib keladi. Biroq Sho'rolar davrining 70-80-yillarda sumalak sayli esklilik sarqiti sifatida qoralandi, hatto Komfirqa yalovbardorining tazyiqi bilan mahallalarda sumalak tayyorlash, bayramni nishonlash qattiq taqilab qo'yildi.

Orolbo'y mintaqasida turli millat vakillari azaldan do'st-inq yashab kelishmoqda. Ular Navro'z bayramini muhtaraklikda nishonlashida ham bu hamjihatlik yaqqol ko'zga tashlanadi.

Zaruxan MATEKEYEVA, "Orolqum" Milliy tabiat bog'ining ilmiy ishlar bo'yicha mutaxassis:

– Qoraqlpoqlar Navro'zni yetti xil donli taom – Navro'z go'ja tayyorlash bilan kutib olishadi. Bunda bug'doy, jo'xori, tariq, arpa, javdar, loviya, mosh solib go'ja tayyorlashadi. Har bir xonadonda ana shunday taom pishiriladi va qo'n-qo'shnirlarga, ovuldoshlarga tarqatiladi. Kishilar, ayniqsa, qariyalar Navro'z go'jasidan tatab, yilning barakotli keladi. Navro'z kirishi bilan dehqonlar yaxshi niyat bilan yerga urug' qaydaydi, bog'bonlar ko'chat o'tqazadi. Ko'pkari,

kurash singari xalq o'yinlari har yilgi Navro'z tantanalariga ayricha shukuh baxsh etadi. Araz va ginalar unutiladi, muhtoj kishilariga mehr-muruvvat ko'rsatiladi. Baxshi-jirovlar do'mbir chertib, barhayot dostonlar, o'lan va laparlarni kuyga soladilar. Dosh-qozonlarda sumalaklar qaynaydi.

Asqar UMBETAYEV, Qoraqalpog'iston Respublikasi Qozoq milliy madaniy markazi raisi:

– Orolbo'y mintaqasida qoraqalpoqlar qator qozoqlar ham asrlar davomida ahil yashab keladi. Qozoqlarda ham Navro'z bilan bog'liq an'analar, urfatolar ko'p. Masalan, hamal oyini qozoqlar "Navro'z oyi" deb atagan. Bu oyda birinchi bo'lib uchib keladigan qushni qozoqlar "navro'zko'", birinchi bo'lib ochiladigan gulni esa "navro'zchechak" deb nomlashgan.

Qadim zamonlarda qozoqlarda Navro'z tantanalarini to'qiz qunlab davom etgan. Bunda bo'y yetgan qizlar yigitlarga atab "uyqiochar" degan lazzatlari taom pishirishgan. Yigitlar esa qizlarga bayram sovg'alari tortiq qiladilar. Navro'z bayrami tantanalarida ham turli-tuman xalq o'yinlari, sport musobaqlar tashkil etishadi. "Olti baqan", "Qiz quvlash" kabi musobaqlari, ayniqsa, katta-yu kichikda birdek zavq uyg'otadi. Shu kuni doshqozonlarda beshbarmoq, sumalak, palovxonalar pishirilib, dasturxonlarga tortiladi. Kattalar kichkintoylarni ot va tuyularda sayr qildirishadi.

G'oyibnazar SULTONOV, Qoraqalpog'iston Respublikasi Turkman milliy madaniy markazi bosh mutaxassis:

– Qoraqalpog'istonda 200 ming nafarga yaqin etnik turkmanlar yashaydi. Navro'z turkman xalqining ham eng qadimini, go'zal va betakror bayramlaridan biridir. Turkmanlar azaldan Navro'zni tabiat qo'yunda, xushmanzara go'shalarda, qir-adirlarda nishonlab kelgan. Ular keng maydonlarga o'tovlar tikib, o'yin-kulg'i qilganlar. Ayollar tarvuz suvini bir kecha-kunduz qaynatib, shirasit tilni yoradigan ajoyib shinni tayyorlashadi. Shuningdek, semeni – sumalak, dog'rama, pishme, palov singari lazzatlari milliy taomlar bayram dasturxonining ko'rkiga aylanadi.

Keng dala va sayhonliklarda yigit va qizlar tarafma-taraf bo'lib "oi chopqi" qilishadi. Bunda chavandoz yigit va qizlar ot yeldirib, kuch sinashadi. Kimning oti marraga birinchi yetib kelsa, tuyu, ho'kiz yoki qo'chqor bilan mukofotlanadi. Navro'zda avj oladigan bunday musobaqlarda yuzlab chavandozlar, polvonlar o'z kuch va mahoratlarini namoyish etadilar. Sayilgohlar baxshilarning navro'z, bahor, tinchlik, totuvlik, hamjihatlikni tarannum etuvchi doston, aytim, lapar kabi kuy-qo'shiqlariga to'lib ketadi. Ayniqsa, tantanalarda katta-yu kichik "Qush tepdi" va "Hilloma" kabi turkman milliy raqslarini birligida ijro qiladilar. Daraxt shoxlariga osilgan arg'imchoqlar xotirjamlik, farovonlik, baxt-saodat timsoli hisoblanadi.

Qardoshlarimizning fikrlariga qoshimcha qilib aytish mumkinki, zamonlar o'tgan sayin qadimiy Navro'z shodiyonasi an'anasi yangicha ruhda sayqal topib boraveradi. Endilika bu bayram yangi sharqona yilning birinchi kuni, yangi fasl va dehqonchilikning debochasi hamda mehr-oqibat, xayr-saxoval tadbirli sifatida keng nishonlanmoqda. Bu kunlarda odamlar bir-biri bilan diydorlashdarilar, sovg'alar hadya qiladilar, qariyalar, kasalmand, mehrga muhtoj kishilar holdidan xabar oladilar. Zero, Navro'z kishilarni bir-birini avaylashga, humrat qilishiga undar ekan, mohiyatan u faqtgina Eron va Turon xalqlari bayrami emas, balki ezentlikka talpinuvchi butun bashariyat shodiyonasidir.

Erpo'lat BAXT,
O'zbekiston Yozuvchilar
uyushmasi a'zosi

JAHON AYVONIDA

TRAMP NAVRO'Z BILAN TABRIKLADI

"Navro'z ko'plab xalqlar uchun bahorning boshlanishi va yangi yilni qarshi olish bilan bog'liq quvonchli ayyomdir. Bu uzoq tarixga ega an'analar o'tgan yilning baraka-ne'matlarni sarhisob qilish va kelayotgan bahorni yangilangan optimizm ruhi bilan kutib olishga imkon beradi."

Bu xalqlar o'zining boy madaniyati va matematikada, ilm-fanda, huquqda, texnologiyada va san'atda betakror iste'dodi bilan jamiyatning rivojiga sezilarli hissa qo'shmaqda. AQSh nomidani ushu bo'lgut qilug'

ayyom munosabati bilan eng samimiy tilaklarimni izhor etaman. Navro'zingiz muborak bo'lsin!" deyiladi Tramping Oq Uy rasmiy saytida e'lon qilingan bayonotida.

ISTANBUL MERI QO'LGA OLINDI

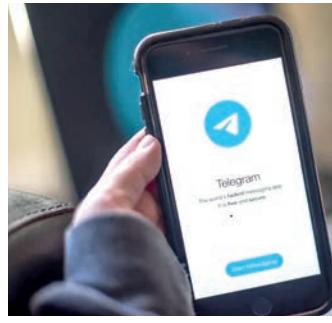
Turkiya politsiyasi Istanbul meri, eng yirik muxolifatchi – Respublika xalq partiyasi a'zosi Akrom Imomo'g'li va yana 100 ga yaqin kishini, jumladan, Istanbul ma'muriyatining yuqori marta-bali xodimlarini hibsga oldi.

"BBC" xabariga ko'ra, muxolifatchi Akrom Imomo'g'li hibsga olingach, Turkiyaning ayrim shaharlariada norozilik namoyishlari boshlanib ketgan. Ular Imomo'g'li va boshqalarni ozod etishni, shuningdek, Erdog'anining iste'fосини so'ra-

moqda. Mamlakatda turk lirasini rekord darajada pastladi.

"TELEGRAM" FOYDALANUVCHILARI 1 MILLIARDDAN OSHDI

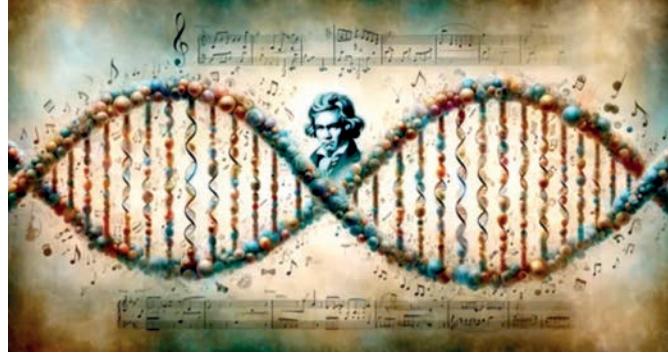

Pavel Durovning ma'lum qilishicha, har bir foydalanuvchi kuniga o'rtacha 21 marta ilovaga kirib, unda 41 daqiqaviat o'tkazadi.

2024-yilda Telegram daromadi keskin o'sib, 547 million dollar foya kelitg'an.

BETXOVENNING DNK TAHЛИI

Lyudvig van Betxovenning vafotidan deyarli 200 yil o'tgach, uning so'nggi iltimosi u hech tasavvur qila olmaydigan tarzda amalga oshirildi.

Olimlar guruhi bastakorning haqiqiy soch tolalaridan olingan genetik materiallarni tahlil qildi. Butahlil natijasida uning sog'lig'i, vafoti sababi va hatto kutilmagan oilaviy siri haqida yangi ma'lumotlar aniqlandi, deya ma'lum qilgan "Indiandefencereview" nashri.

Oldingi tadqiqotlar Betxovenning sog'lig'i yomon-lashishiga qo'r'oshindan zaharlanish sabab bo'lgan bo'lishi mumkinligini ta'kidlagan bo'lsa-da, DNKnинг so'nggi tahlili bu taxminni inkor etdi. Uning or'niqiga olimlar spirtili ichimliklar iste'moli va jigar kasalliklari bilan birga kechgan gepebit B, ehtimol, uning 56 yoshida vafot etishiga olib kelgani haqida ishonchli dalil topdi. Biroq tadqiqot uning eshitish qobiliyati zaifligi

yoki surunkali ovqat hazm qilish muammolarining aniq genetik sababini aniqlay olmadi, shu bois ba'zi jumboqlar yechilmayoldi.

Eng kutilmagan kashfiyot Betxovenning Y xromosomasi bo'ldi, chunki u kompositoring ota tomonidan ma'lum bo'lgan qarindoshlarini mos kelmadidi. Bu uning oilaviy shajarasida nikohdan tashqari voqeя yuz berganini ko'rsatadi – bu asrlar davomida sir saqlangan haqiqatdir.

BRAZILIYADA YANGI KORONAVIRUS

Braziliyadagi ko'rshapalakkarda halokatli Mers virusiga o'xhash yangi koronavirus topildi, ammo uning odamlar uchun xavfi noma'lumligicha qolmoqda.

Xususan, olimlar bu Mers-CoV deb nomlangan Yaqin Sharq respirator sindromi virusiga o'xhashligini aniqladi. U birinchi marta 2012-yilda Saudiya Arabistonida topilgan va shundan beri 850 kishi hayotiga zomin bo'lgan. Virus bilan kasallanish holatlari 20 dan ortiq mamlakatlarda qayd etilgan, deb ma'lum qildi "The Independent".

KXDR BITKOIN ZAXIRASI BO'YICHA DUNYODA UCHINCHI O'RINDA

"Times" nashrida qayd etilishicha, bunday natijaga Pxenyanning muvaffaqiyatlari xakerlik hujumlari orqali erishilgan.

QARDOSHLAR ILHOMI

GO'ZALLIKNING SABABI

Soy bo'yida o'tiribman yor kutib, Suv bo'yida oy barkashi qalqiydi. Yuzy oppoq sutga chayib olgандай, Bugun nega u sehrli balqiydi?

Kuni kecha sabo farqin bilmasdim, Hozir esa aniq jiyya burog'i. Balaqchi qush o'lja izlab sho'ng'isa, Chil-chil sinar oyning oltin o'rog'i.

Go'yo yerga ipak gilam to'shalgan, Anhor to'la suvmas, sharbat oqadi. Yuksaklarda burgutdayin charx urib, Xayollarim erkin qanot qoqadi.

Xonish qilar bedanalar betinim, Demoqchikim – tabiatga til kirsin. Vafodorum, sen bo'lmasang ushbu tun Shuncha go'zal bo'larmidi – kim bilsin?

**Suronboy JUSUYEV,
Qirg'iziston xalq shoiri**

Tursunboy Adashboyev tarjimasi

HUMO BO'LIB BOSHIMGA QO'NGIN!

Boshlanish 1-sahifada

Dunyoning bir necha xalqlari birlashib bu bayramni nishonlashlari esa o'sha davlatlarni bir-birlariga yaqinlashtirishi, o'zaro izzat-hurmatali oshirishi tabiy. Navro'z sadolari bugun O'zbekiston-u Turkmastonni, Ashxbodning Kopettag'i etaklaridan to Xorazm yerlari-yu Boysun, Olatov tog'lariga qadar, Qozog'iston yaylovlardan to Kavkaz tog'lariga qadar baralla yangramoqda.

Aslini olganda o'zbek bilan turkman, va umuman, turkiy xalqlari bir ildizdan ungan ulkan daraxtning shoxlari hisoblanadi. Ularning yashash maydonlari, tog'-u bog'lari bir-biriga o'xhash, joiz bo'lsa, bir-birini to'ldirib, bir butunlikni kasb etuvchi kenglik deb qaralmog'i lozim. Xalqlarimiz ham tarjonsiz o'zaro qur'ishni qilishlari – bu juda oddiy holdir. Shunaqa: urf-odatlar o'xhash, to'ylarida goh turkmancha qo'shiq jaranglasa, unga o'zbekcha kuy-qo'shiqlar ularadi.

Men ikki el ichida yurgan bir ko'ngil odami – shoir bo'lganim uchun to'y va bayramlarga ko'p yillardan buyon qatnashib kelaman. Davralarda Navro'z, bahor, o'zbek turman do'stligi haqida she'rlar o'qiman.

Navro'z, eng avvalo, sog'inch bayrami. Albatta, inson zoti borki, ko'klamni, bahorini sog'indasi. Bahoriy gullarning ifori dimog'iiga tekkada ruhiada masrurlik tuyadi.

Qish tunlari uzundir, ziyo izlab toliqdim, Dil xastadir seningsiz, kela qolgin, Navro'zim. Tegrama qish qirovi, ne kulfatga yo'liqidim, Elagingdan yoz nurin elay qolgin, Navro'zim.

Mudrab yotgan uyquli dala-tuzing uyg'onsin, Bog'larni o't silkitib, bosgan izing uyg'onsin. Boychechag'u chuchmoma, lola – qizing uyg'onsin, Har novdagul gul chaman ila qolgin, Navro'zim.

Xalqim rizq-u ro'ziga eshik ochib ber o'zing, Dala-tuzni aylanib, urug' sochib ber o'zing, Ko'k maysaning ko'ksiga shudring – sadaf ter o'zing, Yer-osmonni charog'on qila qolgin, Navro'zim.

To'lqinlarga shiddat ber daryolarning bo'yida, Nafasingni sezsinlar xalqim hasham-to'yida, Kamalakdan bino qur ona zamin ro'yida, Sen borliqni jonlantir, bo'la qolgin, Navro'zim.

Sog'inganim shunchadir, quchoq ochib ko'rishsak, Yashnatmoqqa zaminni birga-birga erishsak, Ko'p ishl

“MANA, BUGUN NAVRO‘ZI OLAM...”

Boshlanishi 1-sahifada.

– Abdulla Oripov Navro‘z bayrami kuni tug‘ilgan. Bunda ham bir ishora bor bo‘lsa kerak. Darhaqiqat, daho shoirimiz o‘zbek she’riyatiga bahor nafasini olib kirgan. Bundan tashqari, ushbu sana “Butunjahon she’riyat kuni” sifatida ham nishonlanadi. U kishi 1941-yilda – Alisher Navo‘yidan roppa-rosa besh yuz yil keyin tug‘ilgan ham bejiz bo‘lmasa kerak. Bir so‘z bilan aytganda, Abdulla Oripovdek hassos shoir xalqimizga Yaratganning bir tuhfasi. Siz shoirimizning umr yo‘ldoshi va eng yaqin maslahatgo‘yi sifatida quvonchlarini ham, iztiroblarini ham birga baham ko‘rgansiz. Sizningcha, Abdulla Oripovning eng yaxshi xislati nimada edi?

– Abdulla akaning tabiatida juda ko‘p insoniy fazilatlar jamlangan edi. U kishi bir qarashda oddiy insondek ko‘rinardi, do’stlarini, rostgo‘ylikni, yaxshilikni qadrlar, niyoyatda bolajon odam edi. Shoirning zukko nigohidan hech kim ilg‘amagan, boshqalar e’tibor bermagan narsalar ham chetda qolmas edi. Bir gal mana shu gullarga ishora qilib (aya qo’llari bilan keng-mo‘l hovli chetida qator terib qo‘ylgan gultuvaklardagi turfa gullarni ko‘rsatadi), “Abdulla aka, shu gullarga hech e’tibor berasimi?” deb so‘raganimda, “Albatta, e’tibor beraman”, deb javob qilgan va ana shu xonaki gullarim haqida “Birlashgan gullar tashkiloti” degan she’r yozib bergenlar. O’shanda hazillashib, “Gulga ham siyosatni qo‘shdingiz-a”, deb kulganim esimda.

Juda sinchi odam edi. Ichki sezgi, hissiyotlari kuchli bo‘lgani uchun u kishidan hech nimani yashirib bo‘lmashi. Hammassini sezib turardilar. U kishiga yolg‘on gapireshning foydasi yo‘q edi. Men biror simi yashirib, aytishga qo‘rqib, dovdirab turganimda, Abdulla aka boshqa yo‘l bilan shu masalani yechishga yordam berardilar.

– **Ustoz bahor haqidagi bir she’rida shunday degan:**

Qizg‘aldoq bargidek uchar dildan g‘am,
Toshqinlar kiradi qalbimga manim.
Bahoring muborak bo‘sin ushbu dam.
Mening O‘zbekiston – dilbar vatanim.
Faqt sen qalbimga cho‘ktirmay malol,
Charchagan ruhimga ilhom solursan.
Bahor ham, umr ham o‘tar ehtimol,
Faqt sen dunyoda mangu qolursan!
Umuman olganda, Abdulla Oripov
she’riyatida navbahor, Navro‘z va
ko‘klam juda ko‘p vasf etilgan. Bundan
chiqdi, ustoz bahorni juda yaxshi ko‘rgan
ekanlar-da?

– Abdulla aka bahor va kuz faslini juda qadrlar edi. Yoz – bahorning aynigani, qish

esa kuzning aynigani, derdi hazil tariqasida... Bahor – uyg‘onish, kuz – pishiqchilik fasli. Baribir, bahorga mehri bo‘lakcha edi. Esimda, bir shoir yigit Abdulla aka haqida marsiya yozgandi. Unda “Abdulla Oripov bu dunyoga bahorda kelib, kuzda ketdi” degan satr bor. Bu ham Xudoyimning bi inoyati bo‘lsa kerak-da, aylanay... Bu dunyoda hech bir narsa besabab bo‘lmaydi, to‘g‘rimi? Balki, bunda ham qandaydir ramziy ma’nobordi...

21-mart – Butunjahon she’riyat kuni deb e’lon qilinganida ham u kishi hayratda qolgan edi. Yodimda, tug‘ilgan kunlari edi, bir payt telefon jiringlab qoldi. Shoshilinch yig‘ilishga chaqirishibdi. O’shanda Abdulla akam uydan chiqmay yo‘qyan paytlari edi. O’sha kuni istar-istamas majlisiga ketdi. Bir mahal qaytib kelib, “Hanifa, bugun meni YUNESKOning majlisiga chaqirishgan ekan. 21-mart – Butunjahon she’riyat kuni deb belgilanibdi. Lekin mening xabarim ham, bunga aloqam ham yo‘q edi. Rost aytapman, meni bunga aloqam yo‘q, deb timay o‘zlarini oqlashga urinardi. Hech esimdan chiqmaydi.

– Mustabid tuzum davrida ko‘plab qadriyatlarimiz qatorida Navro‘z ham keskin qarshiliklarga uchragan. Sumalak biqirlab turgan doshqozonlarni tebib ag‘darish, hatto tansiq taomlar ustiga tuproq sochish holatlari bo‘lgan. Shoir o‘sma davrlarni xotirlab:

*Sen bini kechirgin, ey Navro‘zimiz,
G‘aflatda chalg‘idi ul kun ko‘zimiz.
Yuzingga shapaloq torlib yubordik,
Sho‘rpaxta bosamiz endi o‘zimiz,*

– degan satrlarni alam bilan bitgani rost. Siz shu hodisalarga bevosita guvoh bo‘lgansiz. O’sha paytdagi tuyg‘ulari, iztiroblari, alamlarini eslay olasizmi?

– Ochig‘ini aytaman, mustaqillikdan keyin o’sha “sho‘rpaxta”ni birinchi bo‘lib Abdulla aka o‘zining yuragiga bosgan.

Abdulla aka o‘n yillar chamasi Mustaqillik va Navro‘z bayramlari ssenariyalarini yozdi. Uyda ijodkorlar yig‘ilib, uch-to‘rt oy Navro‘zga tayyorgarlik ko‘rilardi. Uyimiz Yozuvchilar uyushmasining rosmana filialiga aylanardi. Bayram dasturi har yili o‘zgacha bo‘lishi kerak, bir-birini takrorlamasi shart, degan talab bo‘lardi. Ming yillik an‘analaramiz, unutilish yoqasida turgan qadriyatlarimizni she’rga solishardi, kuy bastalatib, sahnaga olib chiqishardi. Navro‘zning tarixi, yaqin o‘tmishi va buguni haqida bahsler bo‘lardi. Mana sizga sho‘rpaxta...

– Oxirgi yillarda Abdulla Oripov chet elda davolangan kezlarida yonida bo‘lgansiz. O’sha paytlarda u kishi asosan nimalar haqida o‘ylar, qaysi mavzularda gapirardi?

– Xalqni judayam ko‘p o‘ylardi. Ishdan bo‘shaganidan keyingi umrining oxirgi yetti yilida Abdulla aka uydan chiqmadi, hisob. Bir umr xalq ichida yurgan ijodkor uchun bu oson emas, albatta. Shunda ham el-xalqni o‘ylardi. Keyin men taskin bergan bo‘lib, “Ko‘p siqilmang, hammasi yaxshi bo‘ladi”, derdim. Xorijda yurganida ham faqat Vatan kelajagi va ravnagini o‘ylab iztirob chekardi. O‘zbekistonni butun dunyoga tanitishni, bayrog‘imiz dunyoning har burchagida hilpirashini istardi. Aslida, hamma orzumoni she’rlarida mujassam.

– Mana, bugun sun‘iy intellekt haqida ko‘p gapirilyapti. Vaholanki, shoirimiz sun‘iy idrok, temir odam to‘g‘risida oltmissiz yil oldin she’r bitgan. Inson hissiyorlari, go‘dak kulgisi, gul ifori, chaqaloq yig‘isini baribir temir odam his qilmaydi. Yoki mana “Genetika” she’rini olaylik:

*Men ham yashayapman o‘z zamонимда,
Давримдан qayga ham tushardim yiroq.
Va lekin bilmadim, mening qonimda
Qaysi bir bobomning xislati ko‘proq.*

O‘z ildizini izlayotgan qalbning taf-tishi bu. “Men asli kimman, qayerdan kelyapman, o‘zbek xalqining avlodlarini ertaga kim bo‘ladi?” degan masalalarni o‘rtaga qo‘ygan shoir. Bir qiziq savol tug‘iladi: Abdulla Oripov o‘zini kimga mansub hisoblagan – Navoiygam yoki sohibqiron Amir Temurga?

– Ko‘proq Amir Temur avlodidanman, deb his qilganlar o‘zlarini. Qashqadaryoda tug‘ilgani uchun bo‘lsa kerak-da! O‘zbekiston yoshlarini ham temuriylar deb atardi. “Yoshlarga” degan she’rida shunday satrlar bor:

*Oldda kutib turar davrayi sarvar,
Tafakkur to abad ko‘z bilan qoshki.*

Zora shuning chiqsa bobolar qadar,

Sening kamolining ko‘rsaydim, koshki.

U kishi yoshlarimizga qarata, hech bo‘lmasa, bobolariningdek bo‘l, men ham sizlarning kamoliningizni ko‘ray, deb xitob qilganlar. Afsuski, hozirgi yoshlarning ko‘philigi adabiyotni, xususan, Abdulla Oripov ijodini ko‘ngildagidek bilmaydi. Chinakam shoirlarning kitoblarini ko‘proq chiqarib, maktablarga tarqatish, asarlarini tahlili bilan darsliklarga kiritish kerak, deb o‘ylayman.

– Davlatimiz rahbari ko‘p davralarda Erkin Vohidov va Abdulla Oripov nomlarini ehtirom bilan tilga olib, ularning adabiyotimiz oldidagi xizmatlariga yuksak baho berganlar...

– Abdulla aka Prezidentimiz bilan juda ko‘p muloqtda bo‘lgan. Shavkat Mirziyoyev Jizzax viloyati hokimi bo‘lib ishlagan vaqtlarida ham Abdulla akani niyoyatda hurmat qilib, viloyatda o‘tkaziladigan bayram va tadbirlarga, albatta, taklif qilardi. Keyinchalik Abdulla akaning Amerikada davolanishiga ham u kishi bosh-qosh bo‘lganlar. Bir so‘z bilan aytganda, u kishi bizning oilamizga juda ko‘p yordam berganlar. Illohim, dunyo turguncha tursinlar. Hozir Abdulla aka hayot bo‘lganida

qaniydi! Lekin ishonasizmi, men uchun u kishi hali-hanuz tiriklar. Mana shu uydun men bilan birga hamnafas yashayotgandek tuyuladi. Ba‘zan tushimga kiradi. Birga she’rlar yozamiz. U kishi aytib turadilar, men qog‘ozga tushiraman. Ha, men uchun Abdulla aka o‘lImagen, u kishi hamisha yuragiymda men bilan birga yashaydi.

– Navro‘z bayrami arafasida xalqimizga qanday tilaklar aytgan bo‘lардингиз?

– Avvalo, Abdulla akaning armonlari ushalganidan xursandman. U kishi O‘zbekistonning yaxshi kunlarini ko‘rishni istardi. Mana, o’sha kunlar ham keldi! U kishi yurtimizning hozirgi ravnagini ko‘rib boshi osmonga yetgan bo‘lardi, islohotlarning har bir mevasi uchun bittadan yangi she’r bitgan bo‘lar edilar. Taskin shuki, O‘zbekistonning gullab-yashnayotganidan ruhlari shod ekaniga ishonaman.

Tilagim shu, shoirimiz sevgan bahor barcha yurdoshlarimiza muborak bo‘lsin. U kishi ardoqlagan jonajon Vatanimiz abadiy gullarga burkansin! Abdulla Oripovni ardoqlagan insonlarni Xudo ham ardoqlab, doim aziz tutsin!

Zarnigor IBROHIMOVA suhbatlashdi.

Lolazorga burdim yuzimni

SEN BAHORNI SOG‘INMADINGMI?

Uyg‘onguvchi bog‘larni kezdim,
Topay dedim qirdan izingni.
Yonog‘ingdan rang olgan dedim –
Lolazorga burdim yuzimni,
Uchratmadim ammo o‘zingni,
– Sen bahorni sog‘inmadingmi?

Uzoqlarda zalvorli tog‘lar
Xayolini keldilar bosib.
Kechdi qancha intizor chog‘lar,
Vasling menga bo‘lmadi nasib,
Sensiz men ham, bahor ham g‘arib,
– Sen bahorni sog‘inmadingmi?

O‘ngirlarda sakraydi ohu,
Na’matakda sa‘va mittijon.
Qorikkaldan siparilgan suv,
Daralarda uradi javlon.
Nigohimdan faqat sen pinhon,
– Sen bahorni sog‘inmadingmi?

Mana, bugun navro‘zi olam,
Do’stlarimga gullar tutarman.
Qaylardasan, sevgili erkam...
Qo‘limda gul, seni kutarman,
Urim bo‘yi chorlab o‘tarman,
– Sen bahorni sog‘inmadingmi?

O‘JAR DO‘XTIR VA CHORASIZ BEMOR HANGOMASI

Yig‘latib bemorning ikki qarog‘in,
Kesib tashladilar bir kun oyog‘in.

Badan tarbiyani sevardi do‘xtir,
Bemorga; – Kezaver, – deyardi do‘xtir.

Bemor yolvorardi: – Yo‘q, deb oyog‘im,
Olib qo‘yishganlar hatto tayog‘im.

Do‘xtir uqtirardi: – Yurgaysan, tamom,
Mening gapim shuldir, bo‘ldi, vassalom.

Ne qilarin bilmas bemor bechora,
O‘ylay-o‘ylay topdi oxir bir chora;

U ikki qo‘lida yura boshladi,
Dunyonni teskari ko‘ra boshladi.

O‘jar do‘xtidan-ku asrasin xudo,
Avvalo, oyoqdan bo‘limgan judo.

Turfa hangomaga to‘liqdir olam,
Uchrab turar goho shunaqasi ham.

OG‘RIQLARIM

Yana og‘riq zabtiga olar,
Qisib kelar nafasing og‘ir.

Chug‘ur-chug‘ur qilar bolalar,
Nabiralar bir etak, axir.

Biri deydi: – Tinmasdan aslo,

Yer yuzida rosa yelgansiz.

Gollandiya yoqlardan, bobo,

Bizga pishloq olib kelgansiz.

Chiqib ketay deydi tandan jon,

Hamma narsa go‘yo bema‘ni.

Bir nabiram so‘rar: – Bobojon,

Hindistonnинг mangosi qani?

Og‘riq yetar so‘nggi damga ham,

Misli oshim oshamaganman,

Shivirlayman: – Jim turgin, bolam,

Men hech qachon yashamaganman.

QUYOSH VA SHA‘M

Nabiram Mumtozbegimga

Abadiyat muhri bor go‘zallik tuyg‘usida,
Qudratin u yo‘qotmas hattoki uyqusida.

Toblanib yursa arzir quyosh nurida, ammo

“Xamsa” yaratса bo‘lar sha‘mning yog‘dusida.

HAMSHIRA QIZIM BARNONING SHE‘RI

Tomirimni topolmay azob berdingiz bir kun,
Oddiyigina ukolni qilolmadingiz, afsus.

Hamshiralardan qahatmi sizlarda, nima uchun
Bizning Barno qizchalik bo‘lolmadingiz, afsus.

Har qanday sohaning ham ustasi bor, albatta,
O‘zlariga buyursin maqtab pishirgan oshi.

El aro mahoratning qiymati erur katta,

Baland bo‘lsa ham agar oladigan maoshi.

Shifokorlar ahlini kuzatdim juda uzoq,
Bilmadim, deganlarin eshitmadim men aslo.

Ular ham shoirlarga o‘xshab ketarkan ko‘proq,

Yarmisi ulug‘ bo‘lsa, yarmisi buyuk daho.

Bizlarga kerak asli jo‘ngina, oddiy hayot,
Rostgo‘y va dabdabasiz, ona sutidek halol.

Gohida eslamaymiz, kim berdi bizga najot,

Maqtanchoqning dastidan topgaymiz lekin zavol.

Ummonoti yurting buldir shifoxonasi:
Muhtasham qasrlardan qolishmaydi u sira.

E’tirofim aytayin, keldi gapning xonasi,

Bu yerda yetishmaydi Barno degan hamshira.

Boshlanishi 1-sahifada.

Biz u davrlarda ulug' shoirimiz ijodidan o'zimizga kerakli, ya'ni hukmron siyosatga mos keladigan jihatlarininga izladik, bunday jihatlar bo'lmasa, "topdik". Oqibat shu bo'ldiki, chalkashmagan masalamiz kam goldi hisob.

Alisher Navoiy asarlarida "laylat ul-qadr" degan tushunchaga ko'p duch kelamiz. Xo'sh, laylat ul-qadr nima?

Navoiyning:

Har tunung qadr o'lubon, har kunung o'sun Navro'z! – degan mashhur satri bor. Laylat ul-qadr – yil tunlari ichra eng qadrli, Navro'z – yil kunlarining eng yaxshisi. Navoiy, har tun-u har kuning saodati bo'lsin, demoqchi.

Qur'oni Karim suralarining to'qson yettinchisi – Qadr surasi. Unda shunday deyiladi: "1. Albatta, Biz u (Qur'on)ni qadr kechasi nozil qildik. 2. (Ey Muhammad), qadr kechasi nima ekanligini siz qayerdan bilar edingiz? 3. Qadr kechasi ming oydan yaxshiroqdir. 4. U (kecha)da farishtalar va Ruh (ya'ni, Jabroyil alayhissalom) Parvardigorlarining izni-ixtiyorila (yil davomida qiliqidigan) barcha ishlardan (osmon dan zaminga) tushurlar. 5. U (kecha) to tong otgunicha tinchlik-omonlikdir".

Diniy ulamolarimizdan marhum Shamsiddin Ziyovuddin o'g'li Boboxonovning yozishlaricha: "Besh oyatl mazkur qisqa sura Makka shahrida ro'za oyida nozil bo'lgan. Bu va boshqa oyatlarning dalolat berishicha, Qur'oni Karim ham ana shu qadr kechasi Layhul mahfuzdan birinchi osmonga to'la-to'kis, 114 surasi bilan tushirilgan. Lekin u Muhammad payg'ambarga 23 yil mobaynida ehtiyojiga yarasha, bo'lib turgan hodisalarga muvofiq, sura yoki oyatlar shaklida Jabroil alayhissalom vositalari ila nozil qilib tamomlangan".

Olim davom etib, boshqa muqaddas kitoblar ham ayni ana shu ro'za oyida nozil bo'lganini yozadi: "Mufassirlardan Imom Qurtubiyning aytilishicha, Tavrot ham Muso payg'ambarga ro'za oyining oltinchi kunida nozil bo'lgan, Injil esa Iso alayhissalomga ro'zaning o'n uchinchi kuni tushirilgan, Ibrohim alayhissalomga ham sahifalar shu muborak oyda nozil qilingan" ("Xalq so'zi", 1991-yil, 16-mart).

"Movarounnahr musulmonlari" jurnalining 1992-yil 1-sonidagi "Laylat ul-qadr" maqolasida yozilishicha: "Ushbu kechada Allohdan maloyiklari Jabroil alayhissalom boshchiligidan, Robbilarining ruxsati bilan ul Zot tayin etgan ishlardan Yer yuziga tushadilar".

Muqaddas ramazon oyida ro'za tutilishi ham bejiz emas. Ro'za oyining qadr kechasi esa ming oydan yaxshiroq. Xo'sh, nega ming oy qadr kechasingin muqqabasiga qo'yildi? Xalqda, ming oy yashagan odam jannatiy bo'ladi, degan aqida ham bor-da. Ammo qadr kechasi ana shu ming oydan ham ustuvor ekan. Har bir musulmon har yili bir karra ana shunday qadr kechasinga musharraf bo'lishindan umidvorlik qilishga haqli. Laylat ul-qadr biuchun eng muborak kecha. Uni yomon-e'tiqodi butun kishilar toat-ibodat bilan o'tkazadi, Allohdan yaxshi tilaklar iltijo qiladi. Jamiki maloyiklar Yer yuziga tushgan bu kechada duolar ijobat bo'lg'usidir. Inshoolloh.

Masalaning boshqa bir muhim tomoni ham mavjud. Laylat ul-qadr tushunchasi ota-bobolarimiz e'tiqodlarida chunon ham e'zozlangan va adabiyotimizda u ko'p tilga olingan ekanmi, bas, biz buni bilishimiz ham farz, ham qarz. Bil'aks, Navoiyning "Saddi Iskandariy" dostonidagi mana bu bayt ma'nosini tushunmay o'tiraveramiz:

*Quyoshingg'akim banda yuz badrdur,
Iki zulf iki laylat ul-qadrur.*

"Quyosh" istiorasi bu yerda Muhammad (s.a.v.)ning yuzlarini anglatib kelgan. Demak, ul zotning Quyoshi, ya'ni chehrasiga yuz Badr, ya'ni to'lin oy banda ekan. Ikki zulf, ya'ni yuz tomon osilib tushgan gajak – ikki laylat ul-qadr kechasi. Makka bilan Madina oralig'iadi "Badr" degan joyda Payg'ambar (s.a.v.) Abu So'fyon bilan jang olib borganlar. "Badr" so'zida o'sha voqeaga ishora ham yo'q emas.

"Sab'ayi sayyor"ning Muhammad (s.a.v.) na'tlariga bag'ishlangan 3-bobida mana bu satrlarni o'qiyimiz:

*Dema, gisuki, topting ikki kamard,
Qilg'ali ikki dahr saydini band.*

*Ochib ul chehril dilkushoy ichra,
Laylat ul-qadr iki bir yo'gichra.*

Shoir Payg'ambar (s.a.v.)ning ikki kokilini ikki sirtmoqqa o'xshatib, bu kokillar u dunyo-yu bu dunyo ovlarini band qilmoqchi, deydi. Keyingi baytda esa bu ikki gajak ikki qadr kechasinga o'xshatilgan. "Oy" so'zi bir o'rinda ikki ma'no anglatadi: Oy – osmondag Oymomo, bu istiora yuzni bildirib kelgan; oy – ramazon oyi. Garchi shoir ramazonning faqat bir kechasingina laylat ul-qadr ekanini bilsa-da, mubolag'a qilib, Muhammad (s.a.v.) ning ikki sochi – ikki laylat ul-qadr, deydi.

"Mahbub ul-qulub"da xuddi shu mazmundagi bayt sal boshqacharoq tahrirda uchraydi:

*Ikki gisuki ikki laylat ul-qadr,
Bu yanglig' ikki layl ichra yuzi badr.*

Lekin Navoiy asarlaridagi Muhammad (s.a.v.)ga aloqador parchalarda "qadr" so'ziki uchrasha, "laylat ul-qadr" deb tushunavermaslik kerak. "Lison ut-tayr"dagi mana bu baytda, u "taqdir" ma'nosida kelgan bo'lsa ham, asilda, boshqa voqeal bilan bog'liq tarza ishlataligan:

*Chun qamarg'a markabidin yetti qadr,
Ul Quyosh tashrifidin oy bo'ldi badr.*

Bu dostonning me'roj ta'riflangan to'rtinchi bobidan olingan. Shoir: "Oyga uning ulovidan taqdiriyet, u Quyosh (ya'ni, Payg'ambar s.a.v.) tashrifidan Oy Badr (to'lin Oy) bo'ldi", – demoqchi. Oyning to'lin bo'lishiga Muhammad (s.a.v.)ning nima daxli bor? Bu savolga javob berish uchun Navoiyning barcha dostonlarida, talay g'azallarida ehtirom bilan qalamqa olingan me'rojnomalarni batafsil tahlil qilib beruvchi maxsus risola kerak.

Ko'rganizmizdek, Navoiy baytlarida Payg'ambarimiz (s.a.v.)ning ikki kokili laylat ul-qadr bilan bog'lab tasvirlangan. O'rni kelgani uchun Rasululloh (s.a.v.) kokillari aloqador va tariximiz bilan bevosita vobasta bir tasvirni eslataylik. Qo'qondagi Xudoyorxon o'dasining peshtoqiga arabi yusnixat bilan tojik tilidagi mana bu to'rtlik yozib qo'yilgan:

*Xudovando, bigardonu baloro,
Zi ofatho niqah doru tu moro.*

*Ba haqqi har du gisui Muhammad
Zabun gardon zabardastoni moro.*

Mazmuni: "Xudovando, bizdan balolarni qaytar. Ofatlardan o'zing asra. Muhammad (s.a.v.)ning ikki kokili haqqi-hurmati binzing zabardastlarimizni (jangchilarimizni) yenguvchi, ya'ni zabun etgvuchilarga aylantir."

O'rданing 1870-yili bitkazilgani hisobga olinsa, bu satrlarni yozidirish bilan Xudoyorxon rus bosqinchilarini yengish uchun Allohdan kuch-quvvat tilagani, Muhammad (s.a.v.)ni yodga olgani oyinlashadi.

Umuman, islomda laylat ul-qadr kechasi istash mo'min-musulmon uchun muhim sifat tarzida talqin etiladi. Imom ibn Xibbon kitob (ya'ni, Qur'on) va sunnat (ya'ni, payg'ambardan qolgan an'analar) asosida imyon komil bo'lishi uchun sanagan yetmish sifat-fe'l orasida ro'za tutish, e'tikof, ya'ni ramazon oyida ro'zador bo'lib, niyat bilan ma'lum muddat masjidda o'tirish qatori, qadr kechasi istash ham qayd etiladi (**Muhammad Siddiq. "Komil mo'min sifatlari". – "Islom nuri", 1990-yil, 4-son.**).

Laylat ul-qadrdek zo'bir badiiy vositadan Izzat Sulton o'zining "Bilmayin bosdim tikanni..." dramasida ham mahorat bilan foydalangan.

Demak, laylat ul-qadmi bilish faqat o'tmishe merosimiz emas, hozirgi o'zbek adabiyoti namunalarini to'g'ri tushunish uchun ham zarur.

Shunday qilib, "layl" yoki "laylat" – arabcha "kecha" degani. "Qadr" "taqdir", "uning belgilanishi" ma'nosida kelgan. "Laylat ul-qadr" taqdir belgilanadigan kecha degan ma'noni beradi. Bu ham Qur'on to'aliqicha yaratilgan, ham Muhammad (s.a.v.)ga rasulullohlik taqdir etgan, ya'ni Qur'onning ilk oyati vahiy orqali tushirilgan kecha.

Laylat ul-qadri, ramazon oyining 17-, 19-, 21-, 23-kechalaridan birida, deb hisoblaydigan olimlar ham uchraydi. Lekin o'proq unga ro'za oyining 26-kundidan 27-kuniga o'tar kechasi, deb qaraladi. Ibn Umar roziyallohu anhudan rivoyat qilişishicha, bir qancha sahobalar laylat ul-qadri ramazonning oxirgi o'n kunligi yettinchisida bo'lishini tush ko'ribdi. Shunda Rasululloh ularga: "Sizlarning tushlarigiz laylat ul-qadri ro'zaning oxirgi o'n kunligining yettinchisi kuni ekanligiga muvofiq kelyapti. Kimki laylat ul-qadri kutmoqchi bo'lsa, ramazon oyining oxirgi o'n kunligining yettinchisida kutsin!" debdilar ("**Movarounnahr musulmonlari**", 1992-yil, 1-son, 8-bet).

Demak, laylat ul-qadr ibodat qilish uchun eng yaxshi, saodati kecha hisoblanadi. Ana shu tundagi duo-yu ibodatlar zundlilik bilan ijobat bo'ladi, deb umid qilinadi. O'sha kecha kishi nimayiki tilasa, orzusi amalga oshadi, deb ishoniladi.

Bu – ezuq tuy'u.

Biz, mana, 21-martda Navro'zni nishonlayapmiz, 26-martdan 27-martga o'tar kechasi esa laylat ul-qadri qarshi olamiz.

Ham tunning eng yaxshisi, ham kunning eng yaxshisi bir hafta orasiga to'g'ri kelishi esa necha-necha yillarda bir yuz beradigan noyobdan noyobda hisoblanadi.

Qonlari bizning tomirlarimizda oqib turgan ajodalarni munqaddas e'tiqodlarini hurmat qilish hamma-mizning burchimiz hisoblanadi. Bu burch bizni, dunyo-qarashimizdan qat'i nazar, ota-bobolarimiz e'tiqod qo'yib kelgan jamiki narsalarni qadrlashga, buning uchun esa, avvalo, ulardan to'la xabardor bo'lishga undaydi.

Sultonmurod OLIM,
filologiya fanlari doktori

Boshlanishi 1-sahifada.

Izlanish, yangilanish kerak-ku pedagogikada ham? Bir zaylda o'qita berish shartmi?

Bor gap shu. Ko'rib turibsiz, maktabda o'tmishe davr adabiyoti o'qitilmasin, demaganman. Unaqa gapni aytilish uchun odam yo jinni bo'lishi kerak, yo ana shu tanqidchi do'stimizda bo'lishi kerak, – deda, joyiga o'tirdi.

Ozod domla o'tkir notiq edi, bahslashgan kishi, agar nohaq bo'lsa, ham boshi bilan, ham quyrug'i bilan suvg'a sho'ng'igan o'tdak holiga tushib qolardi.

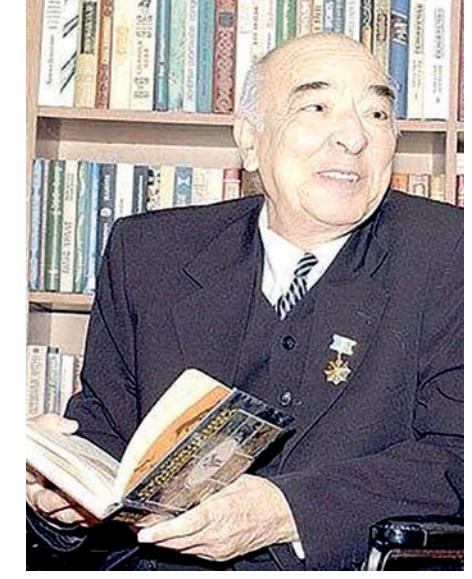
Dolmlan o'sha tashhabbusi hamon yodimda. Axir, u gaplarning da'vatini qulqoq tagidan o'tkazib yubordik, loaqal tajriba qilib ko'rmasidik? Axir maktab sho'rlikning boshidan "o'ynatish shamshirlarin" necha-necha metodlar u texnologiyalar o'tdi va o'tyapti ham-ku? Yo qo'llab ko'rish

Biz hozir qo'llab kelayotgan ta'limgiz, jumladan adabiyot tarixini o'rgatish rus pedagogikasi yo'rig'ida. Shuning uchun bolalarning ko'pi o'tmishe adabiyotimizni yaxshi bilmaydi.

Bu da'vo juda g'alati bo'lib tuyulsa kerak. Axir, rus o'quvchilar mumtoz rus adabiyotini: Pushkinni, Tolstoyni, Chekhovni yaxshi biladi-ku? O'zbek bolalari Navoiyni, Boburni yuzaki bilsa, ayb maktab ta'liming bo'shligida emasmi, degan savol tug'ilishi tabibi. Rus pedagogikasi chikora?

O'qishiz tizimi – bir vosita, xoilos. Uni ayblash noo'r'in. O'rinci qo'llansa, har qanday ta'limg usuli jozi. Ammo yer ketmonda chopiladi, arrada emas. Mana shuni yaxshi tushunsak, Ozod dolmlan taklifi mohiyatiga yetib boramiz.

To'g'ri, Pushkin davri tilining bugungi rus tilidan farqi bor. Ammo bu farq bizning o'tmishe wa hozirgi davr adabiyoti tili darajasida ko'p emas.

darajada boyir ekan.

Ana shu eski maktablarda (hatto bugungi kunda uncha xushlanmaydigan "usu'l qadim" yo'nali-shida ham) bolalarga so'z san'ati ta'limi oddiydan murakkabga qarab borgan. Yassaviydan Muqimiy zamoniga qarab emas. So'fi Olloyordan keyin Navoiy o'qitilgan. Shuning

ESKI ARAVA IZIDAN

uchun metodika, albatta, chet elniki bo'lishi kerakmi?

To'qqizinchi va o'ninchis sinflar adabiyot darsligini almashtirib o'qitishni hatto tajriba qilib ko'rishga ham yo'l berilmaganini ko'rib, o'tgan asr boshlarida katta islohotlar o'tkazgan jadid otalarga qanchalar og'ir bo'lganini tasavvur qilaving. Ular butun boshli ta'limg tizimida inqilob yasash orqali o'zbek elini ma'rifati qilishga bel bog'lagan edilar.

Ha, bolalari chuchur bilimli bo'lishini hamma istaydi. Ammo unga qanday qilib erishamiz, deb so'rasangiz, aravani hamma har yoqqa tortadi. Eng osoni – hali Yaponiyaga, hali Koreyaga, hali Finlandiyaga taassub qilish, ularning tayyor modellarini o'zbek maktablariga tabtiq qilish bo'lib ko'rindi. Go'yo, maorifchilar izlanayotganda, dunyoning eng zo'r metodlarini o'rganib, tanlab olishayotganday. Balki, niyat shundaydir, ammo ta'limg ham, tarbiya ham milliy bo'slagsina bermalol palak yozadi-ku? O'zga elniki – begona, yaxshi unmaydi. Ta'limg bilan tarbiya so'zlar qo'shib yozilishi bejiz emas, ular bir-birini har jihatdan taqozo etadi.

Masalan, ta'limg – italyancha, tarbiya – o'zbekcha bo'lishi mumkinmi? Yo'q, aslo. Buni soddaroq tushuntirsak, ba'zi anoyi odamlar ikki kuchli narsa qo'shilsa shifo bo'ladı, deya yong'ogni tuyib, talqon qilib, asal qo'shish "dori" tayorlaydi. Undan badxo't, ko'ngilni aynitadigan bir qorishma hisol bo'ladı. Chunki bu ikki shifobaxsh ne'mat o'zaro bir-birining payini qirqadi. Bemorga undan hech bir naf yo'q. Ajnabiye pedagogik usullar esa foydasizgina emas, balki zararli ham: bolaning tarbiyasida o'zbekchilikka putur yetadi, bilimi esa haminqadar bo'la-

Negaki, rus va o'zbek tillarining tabiatib boshqa-boshqa. Rus tili rivojanish tamoyiliga ko'ra statik tildir. Ya'ni, asrlar davomida kam o'zgaradi. Rus tilida ikki asr avval bitilgan bir asarni oddiy rus slesari yoki elektrontyori ham bermalol o'qib tushunadi. Biroq o'tgan asr boshida – bir asr narida chiqqan gazetani bugungi o'zbek tushunmaydi, yo juda xira, chala-chulpa anglaydi. Mana, shoir Furqatiy 1891-yili "Turkiston viloyatinining gazeti"da chop ettingan lavhadan parcha. Unda Xo'jand yaqinida Sirdaryo bo'yidagi baliq ovsi tasvirlangan: "Daryo yaqosinda mohiy sayd qilmoq qasida har fardimiz ilkimizda rishtayi qullob yurur erduk. Talab daryosidin saydimiz domig'a hargiz maqsud mohiyisi asir bo'lmadni"... Daryo bo'yida ko'zi ko'ri bir mo'ysafid ham baliq tutib o'tirgan bo'la'di. "Nobinoning dahr ko'zi ko'rmasan bo'lgay, ul daryoga mohiyalar shasti uchun domni dirlabolar zulfi yanglig' halqa-halqa aylab tashlab va aning rishtasini umid kafida tutib, intizor qulog'ini ul dom sharfasiga solib o'turod."

Chunki o'zbek tili – dinamik til. Turkiy tillarining tabiatib shunaqa, tez o'zgaradi. So'zlar ham, grammatic shakllar ham. Shu bois yuqoridaq kabi gaplarni yosh bola mutlaqo anglamaydi. Ogahiyni, Zavqiyini haminqdardan tushunadi. Navoiyini, mutlaqo idrok eta olmaydi. Shuning uchun ham, eski maktablarda qaysi shoir ijodini o'rgatish ixtiyori dolmlaning o'zida bo'lgan. Adabiyot darslarida asosan So'fi Olloyor, Yassaviy o'

MILLAT FIDOVILARI

1915-yil. Toshkent. Eski shahar bilan Yangi shahar oraliq'idagi pastqam uyldardan biridamiz. Hovli to'la bola-baqra. Bunda ota uzzukun kosiblik qilar, shuning ortidan qora qozon qaynab turardi. Bolalarning qo'li mehnatga kelib qolganlari otasiga chinakam dastyor edi, ayniqsa Mirhamid. Bolakay, boshqa teng-to'shlari kabi o'qishga ishtiyotiqlari baland bo'lsa ham, otasining jo'jabirday jon ekani va shu sabab ularning barchasini bivararakayiga o'qitishga imkonni yo'qligini o'ylab, ko'pdan bu to'g'rida og'iz ochmas, bir chekkada mum tishlab o'tirdi.

Mirhamidning o'spirinlik davri shu zayl – kigiz qirqimlari, uyum-uyum poyabzallar, paxsaga osig'liq g'altak iplar, bigiz-u mixlar orasida o'tib borardi. Bir qarashda betartib ko'ringan bu joyda aslida ortiqcha narsaning o'zi yo'q edi. Otasi ishga tamoman sho'ng'ib ketgan mahallari Mirhamid zumda yengil odimlab ustaxona burchagidan qo'nim topar, ta'mirtalab kovushlar ustida muk tushgancha kitob varaqchilari. O'shanday damlarda bolakayning quloclari bolga' taq-tuqlaridan dam olar, dimog'iga kigiz, patak yo sirach hidlari emas, kitob nafasi gupillab urilib, ko'ngli allanechuk rohat tuyardi.

Mirhamidning mutolaaga mehri, ilmga ishtyoqmandligi bir tomonдан ustaxonaga serqatnov mijozlar bilan ham bog'liq ediki, ular to oyoqiyimi ta'mirlanguncha sheriqi bo'lsa u bilan, bo'limasa kosibning o'zi bilan suhbatni qizitardi. Germaniya, Boku, Moskva-dagi taraqqiyot, yangilanishlar, ta'limda erishi-layotgan yutuqlardan bama'nin gurunglar ketardi. Yigitcha suhbatga oshno tutingisi, o'qishni qanday qilib chetda davom ettirish mumkinligi yuzasidan savollariga javob olgisi, ular entikib aytayotgan o'sha taraqqiyini o'z ko'zlar bilan borib ko'rgisi kelardi. Mijozlar gohida nimadandir hayiqqan bo'lib ovozini pastlalar, shivirashga tushib qolar, bunday payti Mirhamid bordi-yu etikka "taq-tuq" lab mix qoqayotgan bo'lsa, ip qidirgan bo'lib ishidan to'xtar, aslida biror muhim yangilikdan quruq qolmaslik uchun sukunat yaratib, bor diqqatini shivirga qaratardi. Va kunlarning birida...

Ustaxonaga ikki mijoz kirib keldi. Ko'rnishidan ularning etikdo'zda ishi ham yo'q, suhbati avjida edi. "Eskini yamaguncha esing ketadi", dedi ularidan biri yirtiq-yamoq kovushni ko'rsatib imlar ekan. "Haq aytasiz, matlatinga ko'zini ochish, dunyo ahli qanday taraqqiy qilib yashayotgan bo'lsa, Turkiston ahli ham shunday taraqqiy qilib yashashi uchun intilishimiz kerak", dedi ikkinchisi va fikriga qo'shib qo'ydi: "Buning uchun eskicha qarashlardan batamom voz kechmoq zarur..."

Kutilmagan bo suhabat o'spirinning kelajak maqsadlarini, ahd-u qarorini qat'iyalshtirdi. Shu choq endi bigiz qadab ip tortib, poyida qalashib yotgan oyoqkiyimlarga razm solar-kan, ko'z o'ngida nochor, yo'qsil, kelajagidan umidsiz odamlarni ahvoloti gavdalandi. Aslida, "ta'mirlash" kerak bo'lgani mana shu – orzu-umidlar ekanini anglab, bu yog'iga o'zini katta ishlar va ulkan maqsadlarga chog'lashga, hunari barobarida ko'proq ilm o'rganishga jiddu jahd qildi. U ham, barchani yangilanishlarga chorlayotgan bosqha jadidlar singari, elga ma'rifat yoyish, xalqni zalolatdan qutqarish

yo'lida kurashga bel bog'ladı. Shu tariqa qahramonimizning ezgu o'y-fikrlari jadidlar g'oyasi bilan boyidi, to'yindi, mushtaraklashdi.

1919-yilga kelib mamlakat tubdan o'zgarayotgan edi. Jadid ustozlari unga: "Dushmanning ichida bo'l, vaziyat qay tarafga og'ayotganidan boxabar bo'lasan. Muhimi, rahbar lavozimlarni o'z vakillarimiz egallashi shart, bu maqsad yo'lida har qanday imkoniyatdan foydalanib qolish kerak", deb uqtirishardi. Mirhamid Xo'jayev o'sha yili Toshkent yoshlar ittifoqi tavsiyasi bilan maxsus fabrikada partiya safiga kiradi. Bu harakati, tabiyiki, uni eski do'stlari, eski hayotidan birmuncha yiroqlashtirar, biroq yangi muhit, yangilanishlarga yo'l ochardi. Avvalida

bo'imasligini kun sayin anglab borardi. Mirhamid Xo'jayev jarayon allaqachon jadidlar tomonidan olg'a surilganini yaxshi bilar, bu yo'ning o'ta mashaqqatli ekanini ham yaxshi tushunar, agar o'qishni tugatib harakatga borib qo'shilsa, turli tazyiq-u ta'qiblarga duchor bo'lishi aniq ekani ham his qilardi. Ana shu anglovlar uni tobora ulg'aytirib, millat kelajagiga daxfordorli hissini toblab borardi. "Endi chekinish yo'q, ortga qaytish yo'q!" dedi o'ziga o'zi.

...Moskvaning keng ko'chalari, osmono'par binolari, babs-munozalaraga to'la auditoriya ortda qoldi. Qahramonimiz yurtiga qaytarkan, uning yurak hapriqishi oldida poyezdning shiddatli shovqini eshitilmas, tahsili davomida o'qib-

bermas, ahididan ham qaytarolmas, ammo kun sayin holdan toydirar, oqibatda bemorlik yetib, bir muddat davlat ishlaridan chetda bo'lib qoldi.

1930-yillarda. Mirhamid Xo'jayev sog'lig'idan shikoyatli shunday vaziyatda ham "o'rgangan ko'ngil..." ligiga borib jamiyatda kechayotgan jarayonlar sur'atini muntazam kuzatib, tahlil qilib borishga intilardi. Qachonki oradan ikki vil vaqt o'tib, avholi ancha o'nglangach, ishga qaytarkan, o'sha kuzatuvlari natijasida xalq taraqqiyasi uchun ko'plab tashabbuslar, xayrli ishlarni kelgan joyidan davom ettirishda bosh-qosh bo'ldi. Bunda uning Xalq komissarlar soveti ish boshqaruvida hamda Xo'jalik bosh-qarmasi mudiri lavozimida (1934-yil) faoliyat yuritgani ham anche qo'l keldi. Qahramonimiz g'afat uyqusida yotgan xalqni uyg'otish yo'lida qancha harakat qilsa, hayotiga shuncha ko'p tadhidlar yog'ilib borardi.

Oxir-oqibatda, 1937-1938-yillarda avj olgan "katta terror" yuhosi Mirhamid Xo'jayevni ham o'z domiga tortib ketib, u-da ko'plab begunohlar qator soxta avyolovlar bilan hibsga olindi. Qahramonimiz "Milliy istiqlol" tashkilotiga aloqador deya guman qilinib, sovet hukumatiga qarshi harakat qilgan shaxs sifatida ko'rsatildi. 1933-yildan beri "sovietlarga qarshi milliy tashkilot a'zosi" sifatida to'planishlarda qatnashgan, degan tuhmata tashkilot rahbari Fayzulla Xo'jayevning uyida bir necha bor mehmon bo'lgani Mirhamidni qo'iga olish uchun tayyor "asos" bo'ldi; trotskychilar bilan hamkorlik "ayblovi" esa uni "xalq dushmani" sifatida to'liq qoralashga yetarli edi. Mirhamid Xo'jayevga nisbatan O'zbekistonni SSSRdan ajratish, millatchi va aksilinqilobchi tashkilotlar bilan hamkorlik qilish, qo'poruvchilik va xiyonat ayblari qo'yildi. O'zSSR Jinoyat kodeksining 58-, 63-, 64- va 67-moddalariga ko'ra bularning har biri huksan o'limga olib borardi.

1937-yilning oktabrda qahramonimizning turmush o'rtoq'i Yelena Xo'jayeva ham qamoqqa olinib, etagidagi ikki nafar norasidasi bolar uygia jo'natildi.

1938-yil 4-otkabr. Toshkent shahrida SSSR Olyi sudi harbiy kollegiyasi sayyor sessiyasi qarori bilan Mirhamid Xo'jayev otidi. Biroq mustamlakachilarning bu qirg'in, qonxo'rilik bilan-da hovuri bosilmay, nishonni uning olisiga qaratdi.

O'sha mash'um kunlar otadan yetim qolgan farzandlar ongida oxirsiz azob-u xo'rliklari bilan manguga muhrulanib qoldi. Yelena Xo'jayeva qamoqdan ozodlikka chiqqach, bolalarni izlab topib, ularni o'z bag'riga qaytardi, turmush o'rtoq'i nomini oqlash iliniida yana harakatga tushdi, qo'lida ariza bilan turli idolar bo'sag'asida sarg'ayib tong ottirdi... Bu harakatlar, afsuski, besamar ketdi.

Oddiy etikdo'zlikdan mamlakat siyosiy tizimida yuqori pog'ona ko'tarilgan va bu amalni jadidona g'oyalarni ijrosini xalqqa targ'ib va tatbiq etish vositasidagi deb bilgan shaxs nomi bugungi kunga kelib to'laqonli oqlanib, qadr-qimmati rostmana tiklandi.

Rustambek SHAMSUTDINOV,
tarix fanlari doktori,
professor

ushbu fabrikada mustaqil kosiblik faoliyatini boshladim deganda, armiya safiga chaqirilib, ko'p o'tmay Mirzacho'lga yuboriladi...

Bu palla – XX asrning 20-yillariga kelib mamlakatda turli xayriya jamiyatlar a'zolari jadidlar qo'llab-quvvatlovi bilan xorija o'qish uchun jo'natila boshlagan edi. Ilmi toliblar qayerga yo'l olmasin – Bokugami, Moskvaga yoki Berliniga – jadidlar boshchiligidagi Samarcanda, Amir Temurning maqbarasida qasamyod qilishardi. Masmuni bunday: "Men dunyoga chiqaman, Yevropaga borib ta'l'im olaman va o'lgan ta'l'imimni, yurtimga qaytib, o'zimning vatanimga sarf etaman".

Qahramonimiz Mirhamid Xo'jayev ham barbiyidan qaytib, Toshkentda ishlayotgan paytida (1923-yili) Muhammad Odiliy va boshqa jadidlar ko'magida Moskvadagi Sharq xalqlari institutida o'qishga tavsiya etiladi. U endilikda oddiy etikdo'z emas, balki yangi jamiyat qurayotgan kadr sifatida maydonga chiga boshaydi. Yurtiga yangiliklarni olib kelish uchun, avvalo, odamning o'zi yangilanishi kerakligini anglab ulgurgan Mirhamid Xo'jayev bor kuchi, diqqatini o'qishga qaratadi. Institut unga chinakam siyosiy maktab vazifasini o'tadi. Dunyoning turli mintaqalaridan kelib tashil olayotgan tengqurlari-la suhbatlashar ekan, eski urf-odatlar zanjirida ortiq yashab

o'rgangani, o'zlashtirgan ilg'or tajribalarini tezroq amalga oshirishga, ilmini atrofdigilar bilan bo'lishishga oshiqardi.

Shunday qilib, Mirhamid Xo'jayev o'z yurtida samarali ish faoliyatiga kirishdi. Samarcand va Jizzaxda yetti yilcha ishlagach, besh yil partiya ishida faoliyat ko'rsatdi. So'ngra okrug kasaba uyushmasi raisi, undan keyin okrug ijroiya komitedi raisi o'tinbosari lavozimlari xizmat qildi. Garchi uning g'ayrati ichga sig'may, yurt ravnaqi uchun ko'p yaxshi ishlarga bel bog'ladı, ammo eski tuzum tarafdforlari, mustamlakachilar va johillar qadama to'qnash kelib uning hur fikri, ezgu g'oyalarini bo'g'ishdan bo'lak ishi yo'qdrek nuqlu yo'liga g'ov-to'g'anoliq qildi.

Tahlikalar iskanjasida qolganiga qaramay, a'moliyu eyz uchga amallariga sodiq Mirhamid Xo'jayev 1927-yilga kelib Xalq komissarlar sovetida ish boshlaydi. Mana endi, u ko'pdan ko'ngliga tugib yurgan tashabbuslarini amala oshirishi mumkin, chunki bu lavozim unga davlat boshqaruvida bevosita qatnashish imkoniyatini berardi. Biroq millatini yorug'likka chorlagan qahramonimiz Turkistonni jumbishga keltingan jadidlik harakatining bir a'zosi o'laroq boshi tazyiq-u ta'qiblardan chiqmay, tuhmat-u buhtonlar ostida umri halokatga yuz tuta borardi. Kurashlar unga aslo qo'rqinch

"ESKI"MI yo "MUMTOZ"?

juda ko'p ikkilanishlar bor. Oliy o'quv yurtida o'qitiladigan kurs ham "Eski o'zbek yozuvni" nomli maxsus qo'llanmalar nashr qilindi. Ular hozir ham amalda.

Arab imlosiga asoslangan yozuvni nomli maxsus qo'llanmalar nashr qilindi. Ular hozir ham amalda.

SIZ NIMA DEYSIZ?

Jadidlar ijodi hamda ulardan avval yozilgan tarixiy-adabiy asarlarni o'rganish asosida "eski o'zbek yozushi", "arab imlosiga asoslangan o'zbek eski yozushi", "arab alifbosidagi eski yozushi", "eski o'zbek alifbosidagi eski yozushi" kabi istohlardan foydalanilganini ko'rish mumkin. O'n asrdan ko'proq vaqt amalda bo'lgan yozuvga tegishli bu atama-birikmalar haqidagi beixtiyor o'ylanib qoldim. Tilimiz tarixi bilimdonlariga ham aytdim. Ular orasida bu masalani til siyosatiga, o'tmisidagi bebaivo abadiy-ma'naviy merosini zamondan ajratishiga uringan mafkura korchalonlari zimmasisiga yuklovchilar ham, til va yozuvga siyosiy tus berganlar ham bo'ldi.

To'g'ri, rus tilida yozilgan "Грамматика староузбекского языка" tipidagi kitoblar bor. Ammo bugungi kunda o'zbek olimlarining darslari wa o'quv qo'llanmalarini "eski" deb atash hollari ko'p uchraydi. Zotan, til tarixi kitoblari "eski" atamasini bilan bog'liq

Zero, o'tgan davrlar mobaynida bu yozuv va til "eski o'zbek yozma adabiy til", "eski turkiy til", "eski o'zbek til", "eski o'zbek tilining klassik bosqichi", "eski o'zbek klassik yozma adabiy til", "chig'atoy turkchasi", "klassik chig'atoy til" va shu kabi ko'plab nomlar bilan atalganini kuzatish mumkin.

Nima bo'lganda ham xun-runikdan keyin, uyg'ur yozuv bilan yonma-yon, parallel qo'llangan yozuvni har qanday vaziyatda arabiy alifbo birlashtirib turadi. Shu

birlik negizida paydo bo'lgan manbalarning tili va yozuviga nisbatan "eski"ni qo'llash noor'in nazarimda. Menimcha, "eski"dan voz kechib, "mumtoz"ni qo'llash lozim. Qolaversa, ayrim ilmiy adabiyotlarda "klassik" ham qo'llanilgan. Bizda "eski o'zbek til" atamasiga o'xshagan "eski o'zbek adabiyoti" ta'biri deyarli ishlatalmaydi.

Bu dunyoda muayyan bir millat borlig'i va birligini millyi tili va adabiyoti belgilab beradi. Ular et bilan tironqodek, birini ikkinchisidan ajratib bo'lmaydi. Shunday ekan, birini "eski", bosqasini "mumtoz" deb nomlash to'g'ri bo'lmaydi. "O'zbek mumtoz adabiyoti" atamasi bugun muomalada faol ekan, shunga muvofiq "o'zbek mumtoz yozushi", "o'zbek mumtoz tili" atamalari o'rinni qo'llash har jihatdan o'rinni bo'ladi. Kimlardir N.Erkilman, A.Frezkayner yoxud D.Sekretaya kabi dunyoga mashhur sotsioprotlingvistlardan iqtiboslar olib, balki bu gappa e'tiroz bildirishlari ham mumkin. Ilmda fikr o'zgarishi, "mumtoz" so'zi "saralangan, ajratilgan" ma'nolarini anglatadi.

Ayni voqeqlikdan farqli o'la-roq, bugun biz "eski yozuv" degan alifbordan hozir ham dunyoning ayrim mamlakatlari aholisiga, xususani, afg'onistonlik, arabistonlik o'zbeklar, uyg'urlar foydalaniib kelishadi. Bu esa alifboning "eski" emas, balki "tabarruk" va "mumtoz"ligi ni ko'satadi. "Mumtoz" so'zi "saralangan, ajratilgan" ma'nolarini anglatadi.

XX asrda mumtoz yozuv umriga barham berildi, mumtoz yozuv yangi zamondan ajratildi. Holbuki, ayni yozuvda o'zbek mumtoz adabiyotining eng sara, bebaivo asarlari yozilganini inkor qilip bo'lmaydi.

Bir so'z bilan aytganda, ko'p asrlik o'zbek mumtoz adabiyoti o'zbek mumtoz yozushi va o'zbek mumtoz tilini hamda betakror poetik tafakkuri mahsulidir. Qolaversa, bu yozuvdagagi ko'plab harflarning shakllari, deylik, "alif", "dol", "nun", "jim" kabi qator harflar mumtoz poetikada obraz holiga keldi. Bu mumtoz yozuv asosidagi ming yillik maxsus kollegrafik yozuv san'ati amalda qo'lladi.

Darvoqe, bu fikrga qo'shilmaydigan kimdir odatdagidek "Hissiyotga berilmang" deyishi mumkin. Aslida hissiyor – bebaivo tuyg'u. Muammolar his qilish, anglash, tuyg'ulanish va haqiqatini tuyish ortidan yechim topadi.

Bahodir NURMUHAMMAD

XOTIRA AZIZ

QATAG'ON QURBONLARI

(Davomi. Boshlanishi o'tgan sonlarda).

Ergash Nurmuhamedov – 1891-yili Toshkent shahrida tug'ilgan. Samarqand shahrida savdo xizmatchisi bo'lib ishlagan. 1931-yil 17-yanvarda qamoqqa olinan. "Milliy istiqlol"ning Samargand filiali faoliyatida faol ishtirok etganlikda, qatag'on qilinganlarning oilalariga moddiy yordam ko'rsatganlikda ayblangan.

RSFSR Jinoyat kodeksining 58-moddasi 4- va 6-bandlari bilan ayblanib, 1931-yil 25-aprelda 10 yil muddatga konslagerga hukm etilgan. 1989-yil 3-aprelda reabilitatsiya qilingan.

Karim Ortiboyev – 1903-yili Qo'qon shahrida tavallud topgan. "Yangi Farg'on" gazetasi tahririyatida ekspeditor bo'lib ishlagan. 1930-yil 31-yanvarda hibsa olinan.

BIR SAVOLGA BIR JAVOB

Bugungi kunda bolalarda nutq rivojanishining kechikishi jiddiy va keng tarqalayotgan muammolar sirasiga kiradi. So'nggi vaqtarda ota-onalarning logoped shifokorlarga shikoyatlari soni ortib borayotganiga guvoh bo'yapmiz. Aslida muammoning kaliti miyada ekanligiga ko'pda e'tibor beravermaymiz.

Mavzu yuzasidan neyrojarroh Dilshod Mamadaliyev shunday deydi:

— Bilamizki, bolada bir-bir yarim yoshsdan nutq shakllanadi. Bu jarayonni yanayam rivojanirishning eng muhim yo'l bola o'rganishi kerak bo'lgan so'zlarni o'zining sof ona tilida gapirayotgan ota-onasidan yoki atrofidagilardan eshitishi lozim. Shu orqali unda dastlab miyaning chakka bo'lagida lug'at boyligi shakllanishni boshlaydi. Lug'at boyligi mal'um mjdorga yetgandan so'ng asta-sekin miyaning peshona bo'lagiga maxsus yo'l orqali o'tadi. Bu jarayonda nutq a'zolariga qanday so'zlarni qachon gapirish kerakligi haqida xabar boradi. Mazkur dasturning ishlash jarayonida bola doimiy ravishda yangi so'zlarni eshitib turishi kerak.

Bugun esa ko'pchilik ota-onalar farzandini ovutish maqsadida qo'liga telefon tutmoqda. Go'dakning xarxasha qilishi yoki e'tibortalabligidan ochayotgan yosh ota-onalar (aslida ulardagi sabrsizlikka ham telefon sababchi) bilishmaydiki, o'z farzandlari kelajagiga o'zlarini raxna solyapti. Bolaning tili kech chiqishining

asosiy sababi uning qo'lidagi telefon orqali rus, inglz va umuman, boshqa tillarda uzatilayotgan videolarini ko'rishdir. Telefon ushlagan bola undagi har bitta video ni ko'rib chiqaveradi, chunki u til bilmaydi, hatto o'zining ona tilini ham... Natijada nima bol'adi? Tilning, nutqning shakllanishi buziladi. Odatta ikki yoki uch yosha ravon gapirishi kerak bo'lgan bola to'rt yoki besh yosha gapira boshlaydi. Farzandining nutqi kechikayotganidan ota-onha hayron, nima qilishini bilmay bolasini logoped shifokor ko'rígiga qayta-qayta olib boradi. Gapirishi kechikkan bola keyinchalik boshqa narsalarda ham astasekin ortda qolishni boshlaydi.

Miya o'ta moslashuvchun a'zo hisoblanib, ko'z va qo'lli koordinatisiyasiga juda tez moslashadi. Yosh bolaning telefondag'i o'yinlarga qo'lli reflekslari shakllangach, mal'lum yutuqlarga erisha boshlaydi. So'ng bunday yutuqlarning ko'payishini xohlaydi. Natijada ko'zi va fikri faqat mana shu o'yin va uning ichidagi dunyoga bog'liq bo'lib qoladi.

Bugun bolamizning tili kech chiqayotganidan xavotirda bo'lسا, ertaga fikrashi, bilim-saviyasingning pasayib borayotganidan ham shikoyat qilish ehtimolimiz yuqori. Bunday oxiri berk yo'ga kirib qolmaslik uchun bugun farzandlaringizga vaqt ajratir. Bola bilan ko'proq suhabatlashing, ulardan vaqtinigizni ayamang. Zero, kelajak o'z qo'llimizda!

Vasila HABIBULLAYEVA tayyorladi.

BIRNI KO'RIB FIKR QIL

"NIDERLANDDA O'T YOQSAM..."

yoki Ovro'paning odmi to'ylari

Necha yildirki O'zbekistonda to'ylarni kamchiqim va ixcham tarzda o'tkazish lozimligi haqida jamoatchilik bong uradi. Qator-qator teleko'rsatuvlar tayyorlanib, aksariyat ekspertlar bu dabdaba-yu as'asaga tish-tirnog'i bilan qarshiligidan bildiradi. To'y va ma'rakalarni tartibga solish to'g'risida hatto maxsus qarorlar ham qabul qilingan, biroq bu boroda aytarli natijalarga erishilmadi...

Barchamiz to'ya taklif qilinamiz, bunday tantanalarda ko'p bora ishtiroy etganimiz. To'ylarimizda kimo'zarlik avj olgan bashanglikni ko'rib, ensangiz qotadi, chetdan kelgan kishining ko'ziga bularning bari g'alati, anchagini bacchana ko'rinishi tayin.

Xo'ip, mol-u davlati oshib-toshib yotgan ayrimlarning serdabdbaba bazmi jamshid uyuştirishga mablag'i bor ekan, ammo aholining boshqa qatlami-chi? Qo'li kalta odamlar nima qilsin? El-u yurt ko'srin uchun qarz-qavola ko'tarib bo'lsa ham, "qatordan qolishmay" to'y o'tkazmoqchi bo'lgan va bir amallab o'tkazib olib, orzu havasini qondirgan o'sha bechoraholning to'ydani keyingi holi qanday kecharkin?

To'ylar nafaqat xalqning tinkasini quritadi, boz ustiga o'sha behuda xarajatlar ko'plab oilalarning darz ketib, hattoki buzilishiha ham sabab bo'lishi turgan gap. Qisqa qilib aytganda, to'ylar badavlat insonlar uchun topganini ko'z-ko'z qilish bo'lsa, aholining quiy qatlami uchun esa adogi ko'rinmas g'am-tashvishdan boshqa narsa emas. Birgina mana shu kaltabinlikning o'zi millatni qashshoqlika yetaklaydi.

Xalqning turmush tarzi boshqa bir millat hayoti bilan qiyoslanganda ko'zga aniqroq ko'rina boshlaydi. Mana shu mavzuda gap ochilganida, do'stlarimiz nuqul so'rashadi:

— Xo'sh, Niderlandiyada bu borada ahvol qanday?

Savol berganlarga doim aytamanki, bu mamlakatda to'ylar hashamsiz, ixcham o'tadi. Ba'zi to'ylarda 50 kishi

miyonasida mehmonlar qatnashsa, boshqasiga esa 200 kishidan ziyod mehmon taklif etiladi, biroq bularning hammasi ortiqcha dabbabdan xoli o'tkaziladi.

Ba'zi to'ylar besh-o'n kishi bilan ham o'tib ketaveradi. Bu mamlakatda yoshlar karnay-surnaysiz, kartejsiz, xit-parad qilmasdan ham nikohdan o'tib, turmush qurishadiki, ular behuda xarajatlar-u dabdabalar baxtli turmush hadya etmasigini yaxshi tushunishadi. Agar ikki yosh taqdirlarini bog'lashga qaror qilishsa, ular o'zlarini yashayotgan "Gemeente" (hokimiyat)ga ariza tashlaydi.

Ola qurish uchun yigit va qizning daromadi yetarlimi?

Birga yashashlari uchun boshpanasi bormi?

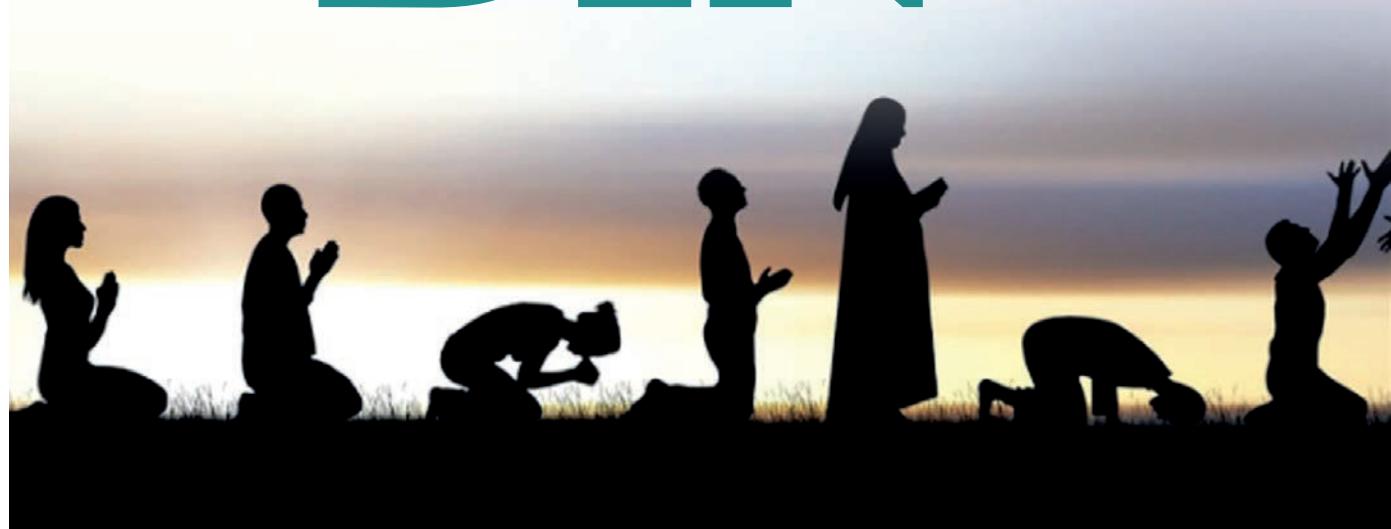
Mana shu masalalar muhim. Ular, albatta, inobatga olinadi, shundan so'ngina ariza ko'rib chiqiladi. Hokimiyat vakili ma'lum bir kunda nikohni rasmiy qayd etish uchun vaqt belgilaydi. Bu tadbir "Ceremonie huwelijk" deyiladi. Nihoyat, kelin va kuyov rasmiy ro'yxatdan o'tadi, mana shu jarayon oila qurilgani xususida ramziy ma'no ham kasb etadi. "Huwelijks ceremonie" (nikoh marosimi) dan so'ng ikki yoshni yaqinlari tabriklashadi, keyin esa "bruiloft" (to'y) bo'ladи. Bunda kelin-kuyoving do'stlari hamda yaqinlari qatnashadi. Bunday to'ylarning ko'pidagi men ham qatnashganman.

Shu joyda eng asosiy gapni aytay: niderlandlar oila mustahkamligi bo'yicha bizdan ancha oldinda.

Shahodat ULUG',
Niderlandiya

TILBILIM

DIN

"Din" so'zi lug'atlarda arabcha deb izohlangan, hatto arab tilida "dayana" yoki "daana" fe'li ham mavjud bo'lib, lug'atda bu fe'lining: "bo'ysunish", "itoat etish", "qarz olish", "qarz berish", "mahkamaga tortish" kabi ko'plab ma'nolari keltirilgan. Shuningdek, bu fe'idan:

- idaana — ayblov;
- day'in — qarz beruvchi, kreditor;
- dayyaan — hakam (sudy);
- diyonat — inonch, diniy ta'limot kabi ko'plab masdarlar ham yasalgan.

Ammo "din" so'ziga biz Islomdan oldindi manbalar, hattoki turkiy bitiklarda ham duch kelamiz. Shunday turkiy, uyg'ur yozuvida bitilgan manbalardan biri — Islomdan oldindi, taxminan V asrga mansub deb qaraladigan "Xuastvanift" — "Moniylik tavbanomasi" bo'lib, bu bitik o'sha paytdagi eroniylar tillarning biridan turk-uyg'ur tiliga tarjima qilingan. Asar moniylik ta'limotiga oid bo'lgani uchun unda ba'zi diniy atamalar, iboralar, deyil: "manstar g'irza" ("gunohlarimizni kechir"),

"chag'sapat" ("bir oy tutiladigan ro'za"), "nom" ("muqaddas kitob"), "bristi" ("farishta"), "dintar" ("dindor"), "diniy arbob", "ruhoniy") kabi so'zlar tarjimasiz, asliyat tilida keltirilgan. Misol uchun yodgorlikning 152-satrida shunday so'zlar bor: "... tährichi, nomchi arig' dintarlarqa nächä yazintizm yaq'ilimiz ärsäri..." (Ma'nosи: "tangrichi, ya'ni xudojo'y, muqaddas kitobga mansub sof diniy arboblar oldida necha gunohlarimiz, yangilish-xatolari-miz bo'lsa...")

Ya'ni, moniylikda "dintar" deb o'sha inonchning diniy vakili, ruhoniysiga nisbatan aytilgan. Tarixdan ma'lumki, moniylikka eramizning III asrida Sosoniyalar davlatida parfyialik faylasuf, musavir va shoir Moniy (Fatak o'g'li) tomonidan asos solingan. U o'ziga xos gnostik inonch bo'lib, Moniy nasroniylik, yahudiylik, buddaviylik, braxmanlik, zardushtiylik kabi dinlarni o'rganib, ular asosida o'zalimotini yaratgan.

Ammo "din" so'zining kelib chiqishi moniylik emas, balki undan ham ancha oldindi davrlarga borib taqaladi. Tarixdan ma'lumki, Islomdan qariyb ming

Abduvohid HAYIT

TARMOQLARDA NIMA GAP?

TELEFONQARAMLIK DAN QUTULISH YO'LI

Kunlar isib, atrof gul-u giyojhingga burkangan bir pallada elimiz shod-xurram Navro'z bayramini nishonlashga chog'langan. Dam shu damdir, deb qir-adirlarga chiqib har tomoniga yugurging, ko'ksingni bahor havosiga to'ldirib-to'ldirib nafas olging keladi. Bu istakni juda ko'p yurdoshlarimizning ko'zidan o'qib olish mumkin. Biroq, afsuski, aksariyat yoshlarga e'tibor bilan boqsangiz, olam shunday yashnab turgan pallada ham ularning ko'zida telefon ekrанинг aksini ko'rasiz.

Navro'z qadimdan xalq o'yinlari, milliy sport turlari va omavviy musobaqalar bilan nishonlab kelingan. Kurash, uloq-ko'pkari, poygalar, kamondan o'q otish, chavgon kabi milliy sport turlari xalqning tanasi jaoniga quvvat bergan, mardlik va birdamlikni uqtirgan, o'rgatgan. Navro'z deganda tasavvurda yengini haloplatib, chaqqon-chaqqon sakrab qo'yayotgan polvonning kurashga chog'langani, ko'zlar porlab, jon-jahdi bilan arqon tortayotgan bolalarning shodon qiyqirigi, bor mahoratini ishga solib otining gavdasini tutirib kishnatayotgan chavandozning povyaga otlangani jonlanadi. Ammo bular endi xuddi tasavvurligicha qolib

ketganday. Qishloqlarda-chi, deb malomat qilishga chog'lanmang. Bu gaplarni yaqinda qishloqlarga borib, o'z ko'zim bilan ko'rib kelganim uchun yozyapman. Qishloq bolalari ham alla-qachon gadjetlarga mukkadan ketgan. Tabiatdan zavqlanishni, uning mo'jizalaridan hamraha olishni unutib qo'ygan go'yo.

To'g'ri, bayram kunlarida yurtimizning turli nuqtalarida har xil musobaqalar otkazib turiladi. Ammo ular yetarlicha targ'ib qilinmayapti, shekilli, telefon qaramligini yenga olmayapti. Axir, bu kunlari yoshlarni sport musobaqalariga qiziqitirib olishning ayni mavridi emasmi?

Bu mulohazalar aslo zamonaliviy texnologiyalarni inkor qilayotganim anglatmaydi. U-bilim, Dunyodagi ilg'or texnik ilmlarni, albatta, o'rganish kerak. Biroq hazrat Navoiy ta'kidlaganlaridek, inson komillikkiga ham ma'nani, ham jismidan yetuklik orqali erishadi. Shunday ekan, farzandlarimizga, uksingillarimizga buni tushuntiraylik, tabiat qo'yiniga olib chiqaylik, birga o'yinlar o'yaylik, toki ularning ko'zida telefon ekrанинг so'niq aksi emas, hayotga tashnalikning, ishiyiq va zavqning porloq nuri yarqirab tursin!

Do'stmuhammad HAMROYEV,
Facebook

Manzilimiz:
Toshkent shahri,
Shayxontohur tumani,
Navoiy ko'chasi, 69-uy
Telefonlar:
Qabulxonasi: (71) 203-24-20
Devonxon: (97) 745-03-69
jadidgzt@mail.ru (71) 203-24-17
Jadid_gazetas@exat.uz

"Sharq" nashriyot-matbaa aksiyadorlik kompaniyasi bosmaxonasi:

Bosmaxona manzili:
Toshkent shahri,
Buyuk Turon ko'chasi, 41-uy.

Bosishga topshirish vaqt: 21:00
Bosishga topshirildi: 20:15
Sotuvda narxi erkin.

